

„PERMACRIZĂ” UMANITARĂ? RĂZBOIUL DIN UCRAINA, INSECURITATEA PERCEPUTĂ ȘI ACUTIZAREA CRIZEI UMANITARE

Alexandra SARCINSCHI

Anul 2022 a adus în prim-plan un termen ce nu este nou, dar a cărui utilizare nu a fost frecventă, contextul neimpunându-l până acum. Este vorba despre *permacriză*, unul dintre cele zece cuvinte ale anului indicate de Dicționarul Collins. Definit drept „o perioadă prelungită de instabilitate și nesiguranță, mai ales una rezultată dintr-o serie de evenimente catastrofale” (Harper Collins Publishers 2023), acesta dorește a reflecta în mod cuprinzător principalele puncte de pe agenda internațională: războiul din Ucraina, criza economică, schimbările climatice și pandemia.

Contextul general este complex. Războiul a declanșat un val masiv de refugiați dinspre Ucraina spre țările vecine și restul Europei. Criza economică preexistentă războiului a fost corelată cu schimbarea cererii pe piața forței de muncă, iar perspectivele economice de după pandemia de Covid-19 au determinat un nou flux migratoriu (în special în cazul venezuelenilor). Schimbările climatice determină, acum și în viitor, nu doar dislocarea internă a populației afectată de dezastre naturale, ci și migrația internațională dinspre zonele cele mai vulnerabile la efectele încălzirii globale (Africa și America Latină) spre țările dezvoltate. În cazul pandemiei de Covid-19, efectul a fost opus, fluxul de migrați, cel puțin spre Europa, a fost redus din cauza măsurilor luate de autoritățile naționale pentru gestionarea acestei situații de criză (de exemplu, restricții de deplasare). Este evident că pandemia a determinat apariția unor noi riscuri și vulnerabilități pentru populația dislocată: de la reducerea creșterii populației în țările dependente de imigranți (cele cu populație îmbătrânită și cu o piață a forței de muncă dezzechilibrată în favoarea celei înalt calificate), la apariția de focare în taberele de solicitanți de azil și migrați ilegali din cauza aglomerării și a lipsei serviciilor medicale. Toate aceste crize

afectează securitatea umană și, în unele cazuri, se dezvoltă în criză umanitară.

Capitolul de față urmărește două interogații. Prima se referă la validitatea *permacrizei* ca descriptor central al realității anului trecut, iar cea de-a doua la legătura dintre efectele războiului din Ucraina asupra populației țării și societăților europene, pe de o parte, și acutizarea insecurității percepute, într-un context general guvernat de *derularea concomitentă a mai multor crize de durată, pe de altă parte*.

Considerăm necesară extinderea analizei termenului *permacriză*, deoarece, exceptând definițiile nominale furnizate de dicționare și unele ocurențe în lucrări academice, nu există o definiție operațională elaborată, care să permită măsurarea în baza unor indicatori clari. Dat fiind faptul că această lucrare constituie o monografie a anului trecut, nu ne-am propus să dezvoltăm o teorie, o metodă sau un instrument pentru a defini și măsura *permacriza*, ci doar de a discuta această abordare în cadrul studiilor de securitate, apelând la modele și indici testați.

Pasul următor este constituit de realizarea unui studiu de caz pe un eveniment esențial al anului trecut, anume războiul din Ucraina, mai precis efectele sale asupra indivizilor umani, ca subiecți ai crizelor. Modul în care aceștia percep insecuritatea și își reprezintă riscurile și amenințările este esențial pentru a putea concluziona dacă seria de evenimente catastrofale produce/accentuează sau nu o perioadă de nesiguranță de durată ce afectează profund o largă populație.

Ținând seama de complexitatea unei asemenea abordări, ce implică nu doar evaluare multisectorială, ci și pe o perioadă îndelungată de timp (prezenta monografie este dedicată doar anului 2022), susținem opțiunea metodică de a reduce sfera de analiză la problema migrantilor, la nivel internațional și european, și a refugiaților, cu accent pe contextul războiului din Ucraina.

Din acest punct de vedere, *pornim de la premisa că se poate vorbi despre o așa-numită permacriză umanitară ce implică două dimensiuni: pe de o parte, persistența multitudinii de factori ce determină mișcarea populațiilor în interiorul și în afara granițelor naționale, iar, pe de altă parte, prelungirea implicațiilor deosebit de grave asupra populațiilor dislocate care, pe lângă stresul provocat de condițiile ce au determinat opțiunea de migrare, sunt supuse și altor evenimente care accentuează insecuritatea percepută*.

1. Permacriza și permacriza umanitară – schițe teoretice

Într-un stadiu incipient, analiza necesită „traducerea” termenului *permacriză* în evenimente observabile, ceea ce ar permite analizarea unei situații în funcție de indicatori referitori atât la fenomenele obiective (migrație, fluxuri de refugiați, dislocare internă etc.), cât și la cele subiective (insecuritatea percepută, adaptarea la noua situație a refugiaților și a celor dislocați intern, stresul resimțit etc.).

Nu doar Dicționarul Collins include acest termen, ci și Dicționarul Cambridge, care definește *permacriza* drept „o perioadă lungă de mare dificultate, confuzie sau suferință care pare să nu aibă sfârșit”, oferind exemple precum: „El susține că Europa se află într-o «permacriză» care se întinde dincolo de pandemie, schimbări climatice și război” sau „Lumea pare să fie prinsă în permacriză” (Cambridge University Press 2023).

Ideea de *permacriză* are la bază conceptul *policriză* propus de filosoful francez, Edgar Morin, care, alături de Anne Brigitte Kern, identifică în 1999 o suprapunere și îmbinare de crize ce afectează omenirea. Problema cea mai importantă a lumii nu este o singură amenințare, ci rezultatul conexiunilor dintre toate crizele care se manifestau la momentul respectiv. Ei afirmă că pe întreg parcursul secolului al XX-lea, toate națiunile și civilizațiile (planeta în ansamblul său) s-au confruntat cu probleme specifice acestei perioade: economia, populația, dezvoltarea și ecologia (Morin și Kern 1999, 47).

În accepțiunea generală, *criza* reprezintă o „perioadă în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt care face dificilă funcționarea sa normală, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare. (...) ieșirea din criză se face fie prin schimbarea structurală a sistemului, fie prin modificări importante adaptive ale structurii sale” (Zamfir 1998, 144). *Interogația ce decurge din corelarea acestei definiții cu crizele identificate de către Morin și Kern vizează existența și viitorul sistemului respectiv, atunci când criza nu este doar una și nu reprezintă doar o perioadă din existența acestuia, ci el se confruntă cu mai multe crize ce fie sunt suprapuse, fie se succed fără pauză.* Pentru această situație, ei propun termenul *policriză*, ce nu semnifică doar numărul mare de crize, ci însăși conexiunea complexă a problemelor, antagonismelor, crizelor, proceselor necontrolate, unde criza generală a planetei constituie problema vitală numărul unu (Morin și Kern 1999,

73-75). Totuși, nu este locul aici pentru a prezenta și dezbate problemele identificate de cei doi gânditori, ci este de important de reținut ideea că *omenirea se confruntă simultan cu mai multe crize ce se manifestă în domenii diferite*.

Recent, „Raportul global asupra riscurilor 2023” (*The Global Risks Report 2023*), elaborat de *Forumul Economic Mondial*, este centrat pe analiza „unei potențiale policrize” legată de deficitul de resurse naturale, precum hrană, apă, metale și minerale. Raportul definește *riscul de policriză* ca fiind produs de „șocurile concomitente, riscurile profund interconectate și erodarea rezilienței”, unde „crizele disparate interacționează astfel încât impactul general depășește cu mult suma părților” (World Economic Forum 2023, 9). De exemplu, erodarea cooperării geopolitice va avea „efecte de undă” asupra riscurilor la nivel global pe termen mediu, contribuind la o potențială *policriză* a riscurilor ecologice, geopolitice și socioeconomice corelate cererii și ofertei de resurse naturale (*Ibidem*). Mai mult, Tobias Bunde, unul dintre autorii „Raportului München 2022 privind securitatea” (*Munich Security Report 2022*), afirma la începutul anului trecut că există opinii conform cărora trăim într-o „nouă eră a perturbărilor succesive și interconectate”, în care sentimentul permanent de criză a devenit „noul normal” (Bunde, și alții 2022, 14), dar afectează și capacitatea noastră de răspuns.

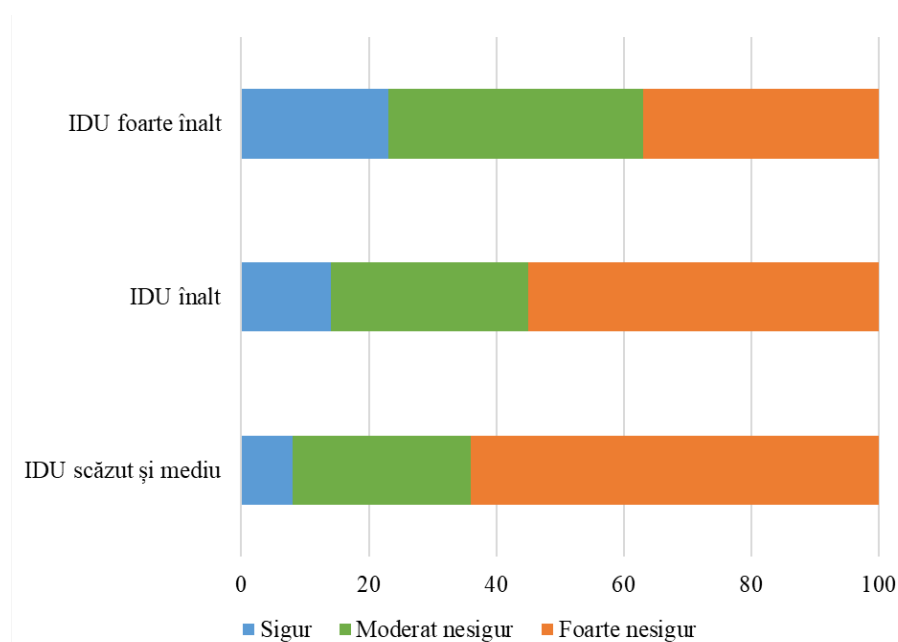
Așadar, întrucât termenul *policriză* nu abordează explicit situația în care crizele se succed și se suprapun fără a putea fi rezolvate, este adus în discuție cel de *permacriză*, a cărui primă apariție în context academic (Bayley 2022) și jurnalistic (Tréguer 2022) datează din anii '70. *Dacă policriza, prin elementul de compunere „poli-”, semnifică numărul mare de crize, permacriza, prin elementul de compunere „perma-”, trimite la ideea de neîntrerupere, de continuitate a stării respective*. Existența unei *permacrize* este ilustrată atât prin numărul ridicat de evenimente catastrofale ce se înlănțuie, cât și prin perioada îndelungată în care acestea se desfășoară. Este vorba despre percepția unei astfel de stări, ce persistă și după ce evenimentul declanșator s-a încheiat.

Dimensiunea obiectivă a *permacrizei* a fost prezentată în secțiunea introductivă, prin enumerarea principalelor crize ce afectează omenirea în prezent, și fiecare capitol al acestei monografii abordează unul dintre domeniile de manifestare a sa. În cele ce urmează va fi

abordată dimensiunea subiectivă, pornind de la premisa că *permacriza* este în același timp și producător de *insecuritate percepută*.

Definiția nominală a termenului a fost prezentată la începutul capitolului, unde am semnalat și absența unei definiții operaționale, ceea ce îngreunează analiza stării *permacriză*. Totuși, există demersuri metodologice ce vin în sprijinul clarificării operaționale pe care o urmărim, cum ar fi *modelul noii generații de amenințări la adresa securității umane*, elaborat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), și *indicele de securitate*, realizat în sprijinul elaborării raportului referitor la securitatea lumii prezentat anual în cadrul Conferinței de securitate de la München. Modelul oferă, în principal, o imagine asupra relațiilor existente între noile tipuri de amenințări la adresa securității umane, iar indicele măsoară atât componenta obiectivă, identificând o listă a riscurilor curente, cât și dimensiunea subiectivă, determinând percepția asupra acestor riscuri.

Modelul propus de PNUD identifică patru amenințări principale la adresa securității umane: inegalitățile, amenințările tehnologiei digitale, amenințările la adresa sănătății și conflictul violent. Între toate acestea, precum și altele, există interconexiuni ce au fost accentuate de pandemia de Covid-19, dezvăluind noi seturi de amenințări (UNDP 2022, 5-6). La momentul elaborării respectivului raport, peste 6 din 7 persoane din întreaga lume se simțeau moderat nesigure sau foarte nesigure chiar înainte de izbucnirea pandemiei de Covid-19 (*Ibidem*, 4). Și acest document pune în discuție un *indice al insecurității umane percepute*, ce evaluează amenințările în diferite dimensiuni ale vieții de zi cu zi în ceea ce privește securitatea cetățenilor, securitatea socioeconomică și conflictele violente (*Ibidem*, 16). Rezultatul este surprinzător: insecuritatea umană percepută este ridicată în toate grupurile analizate, mai mult de trei sferturi din populație simțindu-se în insecuritate, chiar și în țările cu un indice al dezvoltării umane (IDU) foarte ridicat (figura nr. 1).

Figura nr. 1. Percepția insecurității în lume conform datelor publicate de Biroul pentru Raportul de Dezvoltare Umană, bazate pe World Values Survey, ultimul val disponibil al anchetei (2017-2022) (*Ibidem*, 17)

Faptul că noile tipuri de amenințări sunt „globale, sistemice și interconectate” (*Ibidem*, 21) constituie o explicație pentru faptul că indivizii umani nu mai consideră suficientă bunăstarea pentru a percepe un nivel ridicat de securitate umană – anterior pandemiei, lumea atinsese cele mai înalte valori ale IDU (UNDP 2023). De aici putem extrage o concluzie parțială ce va folosi argumentării viitoare, anume că aceste tipuri de amenințări accentuează insecuritatea percepută, iar dacă le corelăm definiției *permacrizei*, vom deduce că percepțiile și reprezentările psihosociale referitoare la (in)securitatea indivizilor umani definesc și sunt influențate de *permacriză*.

În aceeași notă, „Indicele de securitate München 2023” semnalează faptul că lumea devine un loc din ce în ce mai riscant, cetățenii țărilor în care a fost măsurată percepția riscului în 2022 (G7 și BRICS, fără Federația Rusă) având din ce în ce mai multe preocupări privind amenințările de securitate: cele noi, precum războiul declanșat de Rusia în Ucraina și efectele sale, nu le înlocuiesc pe cele din anii trecuți, precum ascensiunea Chinei sau schimbările climatice, ci se adaugă. Lista riscurilor poate fi corelată cu cea a noului set de

amenințări din modelul prezentat anterior, fiind incluse în analiză, de exemplu:

- riscul de inegalități în creștere, rasismul și alte forme de discriminare ce corespund amenințărilor PNUD provenite din sfera inegalităților între grupuri;

- atacuri cibernetice și roboți autonomi – AI, ce pot fi asociați amenințărilor din sfera tehnologiei digitale;

- o pandemie viitoare și pandemia de Covid-19 cu corespondență în sfera amenințărilor în domeniul sănătății;

- migrația în masă ca urmare a războiului sau schimbărilor climatice, folosirea armelor nucleare, chimice și/sau biologice de către un agresor, riscurile reprezentate de actorii internaționali cu tendințe hegemonice etc., ce pot fi incluse în sectorul amenințărilor corelate conflictului violent identificate de către PNUD.

Prima ediție a indicelui a fost publicată în anul 2021 (Bunde, Eisentraut și Hartmann, și alții 2021) iar celelalte două ediții au păstrat peste 90% dintre riscurile identificate de aceasta, fiind adăugate doar trei și eliminate două (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1: Lista riscurilor identificate în cele trei ediții ale indicelui de securitate (Bunde, Eisentraut și Hartmann, și alții 2021) (Bunde, Eisentraut și Knapp, și alții 2022) (Bunde, Eisentraut și Knapp, și alții 2023)

RISCURI	Indicele de securitate		
	2021	2022	2023
Înteruperea aprovizionării cu energie	Nu	Nu	Da
Rusia	Da	Da	Da
Criză economică sau financiară în țara dvs.	Nu	Da	Da
Condiții meteo extreme și incendii forestiere	Da	Da	Da
Schimbări climatice în general	Da	Da	Da
Distrugerea habitatelor naturale	Da	Da	Da
Inegalități în creștere	Da	Da	Da
Atacuri cibernetice împotriva țării dvs.	Da	Da	Da
Penuria de alimente	Da	Da	Da
Polarizare politică	Da	Da	Da

RISCURI	Indicele de securitate		
	2021	2022	2023
Migrație în masă ca urmare a războiului sau schimbărilor climatice	Da	Da	Da
Folosirea armelor nucleare de către un agresor	Da	Da	Da
Campanii de dezinformare realizate de inamici	Da	Da	Da
Rasism și alte forme de discriminare	Da	Da	Da
China	Da	Da	Da
Folosirea armelor chimice de către un agresor	Da	Da	Da
Criminalitate internațională organizată	Nu	Da	Da
Folosirea armelor biologice de către un agresor	Da	Da	Da
Război civil sau violență politică	Da	Da	Da
Declinul democrației în țara mea	Da	Da	Da
O pandemie viitoare	Da	Da	Da
Diviziuni între puterile și instituțiile occidentale	Da	Da	Da
Războaie comerciale	Da	Da	Da
Terorism islamic radical	Da	Da	Da
Iran	Da	Da	Da
Coreea de Nord	Da	Da	Da
Schimbarea rapidă a culturii țării mele	Da	Da	Da
Pandemia de coronavirus	Da	Da	Da
Terorism de dreapta	Da	Da	Da
Roboți autonomi - AI	Da	Da	Da
SUA	Da	Da	Da
UE	Da	Da	Da
Accesul la hrană și apă	Da	Nu	Nu
Protecționism	Da	Nu	Nu

Analizând scorul final al indicelui de risc, autorii observă „omniprezența sentimentului de insecuritate” (Bunde, Eisentraut, și alții 2023, 1). De asemenea, comparând indicele de securitate măsurat în 2022 cu cel din 2021⁵⁸, se observă că cea mai semnificativă schimbare a percepției riscurilor se înregistrează în țările europene,

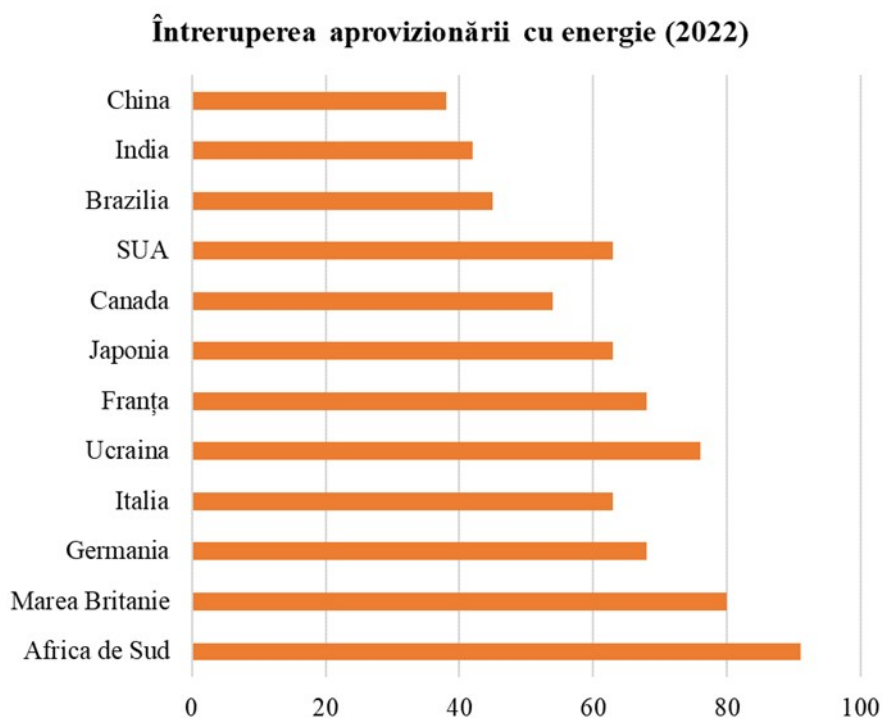
⁵⁸ Mai multe detalii despre metodologia folosită în elaborarea indicelui se regăsesc în Raportul general (Bunde, Eisentraut, și alții 2023).

unde harta termografică indică accentuarea majorității covârșitoare a riscurilor. Canada, Japonia și China se înscriu și ele în această tendință, în timp ce Africa de Sud, Brazilia și India înregistrează o anumită relaxare, deși percepția riscului este deosebit de intensă și aici (mai ales în cazul Africii de Sud). Figurile din *Anexă* ilustrează această tendință, selecția riscurilor supuse evaluării dintre cele 32 analizate în anul 2022 și cele 31 analizate cu un an înainte fiind realizată în funcție de teme cel mai des dezbătute în mass media națională, conform unei analize proprii. Am ales pentru prezentare, în baza scorului final al indicelui de risc calculat în rapoartele Conferinței de securitate de la München (Bunde, Eisentraut, și alții 2022) (Bunde, Eisentraut, și alții 2023), următoarele riscuri: schimbările climatice în general (figura nr. 2), o viitoare pandemie (figura nr. 3), criza economică sau financiară din țara respondentului (figura nr. 4), migrația în masă ca urmare a războiului sau schimbărilor climatice (figura nr. 5), folosirea armelor nucleare de către un agresor (figura nr. 6), campaniile de dezinformare realizate de către inamici (figura nr. 7), penuria de alimente (figura nr. 8), Federația Rusă (figura nr. 9), China (figura nr. 10). Corelând scorul final pentru toate cele nouă riscuri alese pe țări, reiese că cele mai „stresate” erau în 2022, comparativ cu 2021, China și Marea Britanie (fiecare cu creștere a scorului pentru opt riscuri), Japonia, Italia, Germania (fiecare cu creștere a scorului pentru șapte riscuri), SUA, Canada și Franța (fiecare cu creștere a scorului pentru șase riscuri). În schimb, India înregistrează scăderea scorului indicelui la toate riscurile analizate în *Anexă*, dar și la toate celelalte din „Indicele de securitate München 2023”, cu modificări de tipul mutării pe primele patru poziții ale clasamentului a schimbărilor climatice, Chinei, armelor nucleare și atacurilor cibernetice (Bunde, Eisentraut și Knapp, și alții 2023). Schimbând perspectiva și analizând riscurile care au produs cel mai mare „stres”, reiese că folosirea armelor nucleare de către un agresor înregistrează cele mai mari creșteri ale scorului de la un an la altul – chiar și de 21 de puncte (Marea Britanie), 16 puncte (China) și 15 puncte (Franța și Germania) – în cazul tuturor țărilor analizate, exceptând bineînțeles India. De asemenea, și Rusia constituie un factor de stres pentru 11 (fără Rusia și India) din cele 13 țări evaluate, iar creșterile sunt și mai mari decât cele din cazul riscului anterior: 25 de puncte în cazul Germaniei, 22 de puncte pentru cinci țări (China, Canada, Franța, Italia, Marea Britanie), 19 puncte în cazul Japoniei etc. Se remarcă aici Ucraina cu

un scor al indicelui de 81 din 100, dar pentru care nu poate fi identificată evoluția, nefiind inclusă în eșantioanele anterioare.

Indicele publicat în 2023 a introdus în analiză și riscul referitor la întreruperea aprovizionării cu energie, considerat potențială consecință majoră a războiului din Ucraina, iar cele mai mari valori ale indicelui de risc sunt în Africa de Sud, Marea Britanie și Ucraina (figura nr. 11).

Figura nr. 11: Percepția riscului reprezentat de întreruperea aprovizionării cu energie, 2022 (*Ibidem*)

În cazul țărilor în care se observă creșterea de la un an la celălalt a percepției riscului reprezentat Rusia, media este de peste 18 puncte (excepție face India, unde percepția riscului a scăzut în 2022 față de 2021). Aceeași tendință de creștere cu peste 10 puncte este evidentă și în cazul altor riscuri ce pot fi asociate acțiunilor agresive ale Rusiei în Ucraina și consecințelor războiului: folosirea armelor nucleare de către un inamic (creștere medie de 13,3), criză economică sau financiară în țara respondenților (creștere medie de 12,25) și penurie de alimente (creștere medie de 11,67). Migrația în masă ca urmare unui război sau schimbărilor climatice are o creștere de aproape 6 puncte în 2022 față de 2021, dar țări precum Africa de Sud, Franța, Brazilia și India înregistrează o scădere în percepția acestui risc.

Schimbările climatice și o pandemie viitoare sunt, în schimb, riscuri a căror percepție este în scădere în anul 2022 față de anul 2021 în majoritatea țărilor din eșantion (scădere medie de 5,5, respectiv 8,3), în timp ce China înregistrează o creștere în intensitate de 10, respectiv 15 puncte, în cazul celor două riscuri (explicabil prin problemele cu care cetățenii chinezi continuă să se confrunte începând cu 2019, în special reizbucnirea pandemiei la începutul lui 2022).

Conectând rezultatele *indicelui de securitate* cu cele ale *indicelui insecurității umane percepute*, se observă nu doar tendința de acutizare, ci și cea de posibilă permanentizare a percepției insecurității, ceea ce oferă un temei destul de serios pentru justificarea utilizării termenului de *permacriză* pentru a descrie starea lumii contemporane.

Permacriza comportă o importantă componentă umanitară, deoarece parte din populația vizată este cea a refugiaților și migranților care sunt subiectul unei crize umanitare de proporții.

O *criză umanitară* este definită de către specialiștii ONU ca un eveniment unic sau o serie de evenimente ce amenință o comunitate sau un grup mare de oameni în termeni de sănătate, siguranță sau bunăstare (OHCHR 2023). Războiul din Ucraina este un astfel de eveniment care nu doar că a creat un masiv flux de refugiați și a condus la deteriorarea condițiilor de trai din țară, ci are repercusiuni importante și în plan internațional în domeniul securității energetice și alimentare. Mai mult, suprapunerea războiului cu pandemia de Covid-19 și criza economică declanșată de aceasta, dar și cu efectele negative ale schimbărilor climatice, creează o adevărată *permacriză umanitară*, ale cărei victime nu sunt doar cetățenii și refugiații din Ucraina, ci și cetățenii țărilor afectate de alte războaie și de dezastre naturale, precum Afganistan, Burkina Faso, Republica Democrată Congo, Etiopia, Haiti, Siria, Somalia, Sudanul de Sud, Yemen etc.

În cele ce urmează, atenția va fi concentrată pe cazul războiului din Ucraina, ca principal eveniment declanșator de criză umanitară din anul 2022.

2. Războiul din Ucraina

Războiul din Ucraina este unul dintre evenimentele catastrofale ce impun folosirea termenului *permacriză*, generând și fiind contemporan cu alte crize care au sporit percepția insecurității, au prelungit-o și au accentuat-o.

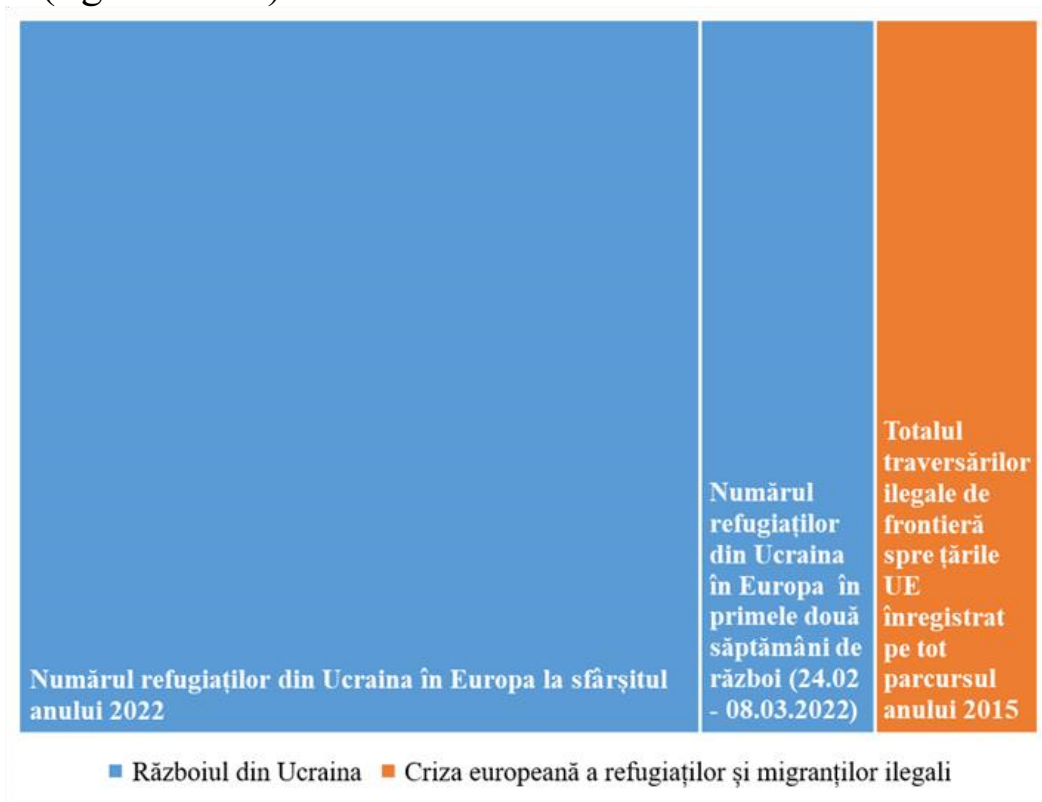
Această abordare este motivată de faptul că războiul *per se* constituie o amenințare la adresa securității umane: toate dimensiunile sale sunt afectate atât din punct de vedere obiectiv (distrugerii și victime), cât și la nivelul percepției și reprezentărilor psihosociale ale indivizilor umani (securitatea umană înseamnă și supraviețuire, asigurarea mijloacelor de trai și respectarea demnității persoanei).

Contextul impune ca analiza să includă două secțiuni: pe de o parte, examinarea situației refugiaților și persoanelor dislocate intern din Ucraina, iar pe de altă parte, situația din țările de destinație și/sau de tranzit ale refugiaților. De asemenea, fiecare secțiune va aborda atât dimensiunea obiectivă a crizei (bazată pe analiza datelor statistice referitoare la mișcarea populației și efectele războiului), cât și dimensiunea subiectivă (percepția și reprezentarea psihosocială a diverselor aspecte legate de război).

2.1. Efectele războiului asupra populației din Ucraina

Până la începutul anului 2022, Ucraina a constituit o țară de destinație și de tranzit pentru migrații internaționale (McAuliffe and Triandafyllidou 2022), însă declanșarea războiului de către Rusia a dat naștere unui flux masiv de refugiați din Ucraina către țările vecine, concomitent cu derularea unei crize umanitare, a efectelor pandemiei de Covid-19 și ale crizei economice. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a urmărit și acționat în criza umanitară declanșată încă din anul 2014 în estul țării, înregistrând peste 10.000 de morți, nenumărați răniți și milioane de persoane dislocate intern sau care au nevoie de asistență umanitară (WHO 2022a). Pe lângă această criză, Ucraina, la momentul declanșării atacului rus, se afla pe locul 19 în lume ca număr de cazuri de infectări cu SARS-CoV-2, pe locul 16 ca număr de decese și avea doar 35% din populație complet vaccinată împotriva bolii (WHO 2022b). În cazul crizei economice, este vorba atât despre pierderile economice de peste 280 de miliarde de dolari înregistrate în perioada 2014-2020 (Băhnăreanu 2022, 10), cât și despre contracția economică de 3,8% din 2020, urmată de o creștere de 3,4% în 2021, când economia părea că își revine după pandemie (Torkington 2022). La aproape un an de la declanșarea războiului, Ucraina a înregistrat un declin economic de peste 30%, iar perspectivele sunt destul de sumbre (Băhnăreanu 2023).

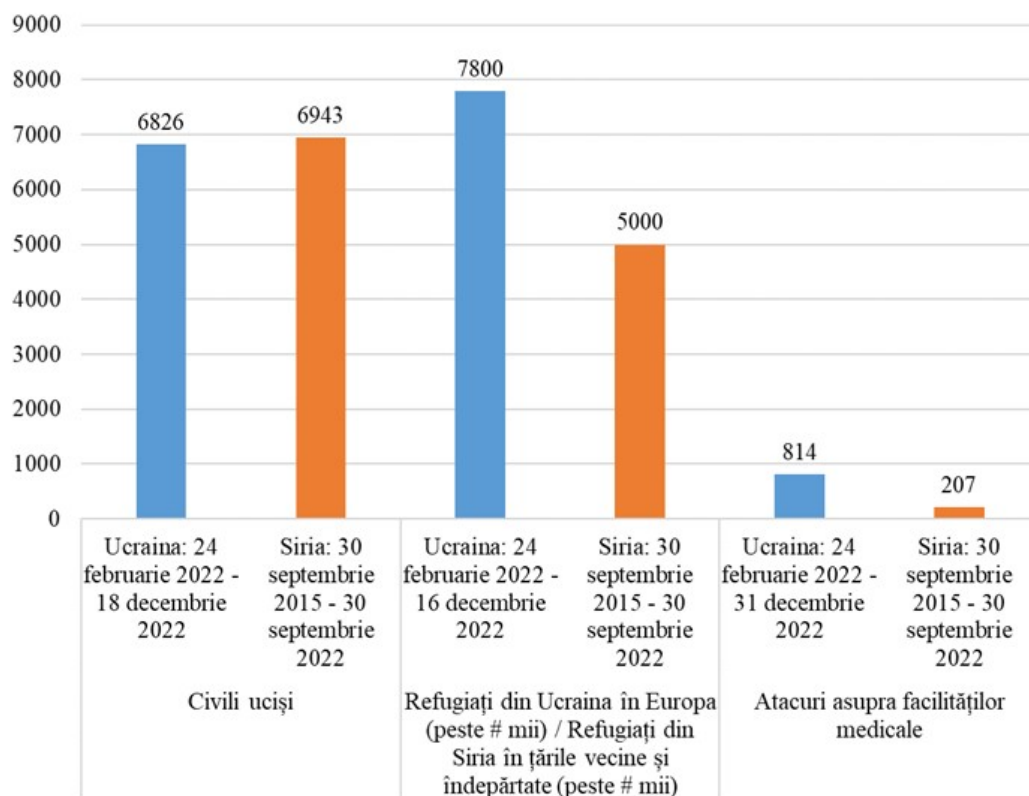
Aceste crize suprapuse au fost secondate în 2022 de peste 7,8 milioane de refugiați din Ucraina înregistrați în țările europene până la finalul anului și de peste 5,9 milioane de persoane dislocate intern (UNHCR 2022a). Evoluția fluxului de refugiați a fost rapidă: în primele două săptămâni ale războiului, aproximativ 5% din populația Ucrainei a părăsit țara (în anul 2021, totalul populației era de peste 43 milioane de persoane), un număr comparabil cu cel al traversărilor ilegale de frontieră spre țările UE înregistrat de Frontex pe parcursul anului 2015, considerat an de vârf al crizei europene a refugiaților și migranților ilegali (figura nr. 12).

Figura nr. 12. Comparatie între numărul refugiaților din Ucraina înregistrați în primele două săptămâni de război (UNHCR 2022b), cel înregistrat la sfârșitul anului 2022 (UNHCR 2022a) și numărul traversărilor ilegale de frontieră spre țările UE înregistrat pe parcursul anului 2015 (FRONTEX 2023)

Orice război determină apariția fluxurilor de refugiați și de persoane dislocate intern, însă modul de operare al forțelor ruse a accentuat mișcarea populației, deoarece a fost și este urmărită lovirea țintelor civile într-un efort de distrugere a rezistenței ucrainene și de depopulare a zonelor vizate pentru a fi ocupate. Aceste afirmații sunt

susținute de datele furnizate de organizațiile internaționale referitoare la numărul victimelor civile și al facilităților medicale distruse, comparate cu aceleași date extrase pentru cazul intervenției militare a Rusiei în Siria (figura nr. 13). De reținut că acest tip de atacuri sunt interzise de dreptul internațional umanitar și, dacă sunt confirmate de instituțiile internaționale, constituie crime de război.

Figura nr. 13. Efectele acțiunilor forțelor militare ruse: comparație între primul an de război în Ucraina și cei șapte ani de război în Siria⁵⁹

În cazul războiului din Ucraina, în zece luni, numărul total al victimelor civile ucise este comparabil cu cel al victimelor civile ucise în Siria de către forțele ruse în decurs de șapte ani, semnificând o orientare către beligeranța ce sfidează legislația internațională în

⁵⁹ Comparația este realizată pe baza datelor preluate din raportările Înalțului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați și Organizației Mondiale a Sănătății [civili uciși în Ucraina (OHCHR 2022), numărul refugiaților din Ucraina înregistrați în țările europene (UNHCR 2022a), atacuri asupra facilităților medicale în Ucraina (WHO 2023)], ale Rețelei Siriene pentru Drepturile Omului [civili uciși în Siria și atacuri asupra facilităților medicale (The Syrian Network for Human Rights 2022)] și ale Comitetului Internațional al Crucii Roșii [refugiați din Siria în țările vecine și îndepărtate (ICRC 2023)].

materie de război⁶⁰. În ceea ce privește atacurile asupra facilităților medicale, în aceleași perioade de timp, valoarea indicatorului este de aproape patru ori mai mare în cazul Ucrainei decât în cel al Siriei, iar dacă urmărim indicatorii referitori la numărul morților și răniților în atacurile asupra facilităților sanitare, se observă aceeași tendință îngrijorătoare: 101 morți și 136 răniți în zece luni de război în Ucraina și 198 morți și 411 răniți în șapte ani de război în Siria (WHO 2023).

Pe lângă aceasta, Ucraina se confruntă și cu problema dislocării forțate a populației în Rusia. Este vorba despre peste 2,8 milioane de persoane, dintre care peste 6 mii sunt copii (Khoshnood, și alții 2023, 5), ceea ce înseamnă încălcarea de către Rusia a articolelor 49 și 50 din a IV-a *Convenție de la Geneva privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război* (12 august 1949). În viziunea rusă nu este vorba despre violarea acestor două articole, ci despre evacuarea populației din zonele de război, însă un raport elaborat de Școala Yale pentru Sănătate Publică sub egida Departamentului de Stat al SUA documentează transferul din Ucraina al copiilor între 4 luni și 17 ani către cel puțin 43 de tabere și alte stabilimente din Crimeea și Rusia, începând cu februarie 2022 (*Ibidem*). Scopul pare a fi reeducarea politică a copiilor și plasarea în adopție a celor care sunt declarați orfani de către autoritățile ruse. Există dovezi că cea mai mare parte a părinților au fost constrânși să își dea acordul pentru transferul copiilor, unora fiindu-le ignorat chiar și dezacordul, iar returnarea copiilor din cel puțin patru astfel de tabere a fost suspendată, fiind invocată situația conflictuală din Ucraina (*Ibidem*). Deportarea civililor constituie o crimă de război, ceea ce, la începutul anului 2023, a determinat Curtea Penală Internațională să emită mandate de arestare pe numele lui Vladimir Putin și al Mariei Alekseyevna Lvova-Belova, comisarul prezidențial pentru drepturile copiilor în baza *Statutului de la Roma* (International Criminal Court 2023).

Efectele depopulării masive a Ucrainei, ale deturnării forței de muncă și a capacității de producție către efortul de război, precum și ale distrugerii infrastructurii critice se văd în criza economică cu care țara se confruntă, pe lângă război și criză umanitară. La nivel național, cel puțin o treime a populației ocupate și-a pierdut locul de muncă, în timp

---

⁶⁰ Acest subiect este analizat într-un cadru mai larg în „Crize suprapuse: între obiectivitatea indicatorilor statistici și dramatismul crizei umanitare”, în *Colocviu Strategic*, nr. 1(209)/2023, pp. 5-9, DOI: 10.53477/1842-8096-23-01.

ce, în zonele de luptă, procentul crește la 50% - cea mai dramatică situație a fost înregistrată în primele luni ale războiului, mai târziu fiind posibilă reluarea muncii, dar cu reducerea salariilor (Rating Lab 2023, 5). În plus, inflația a crescut de la 10,7% în februarie 2022 la 26,6% în decembrie 2022 (O’Hanlon, Stelzenmüller și Wessel, Ukraine Index 2023).

Atacurile forțelor ruse au distrus, pe lângă facilități medicale și educaționale, peste 30% din rețeaua de electricitate și o parte importantă a surselor de apă, ceea ce sporește riscul de răspândire a bolilor infecțioase (International Rescue Committee 2023). De asemenea, rezervele de hrană și de medicamente sunt serios afectate nu doar în regiunile în care se desfășoară operațiile militare, ci în întreaga țară.

Analizând motivele părăsirii Ucrainei, un studiu realizat de Agenția UE pentru Azil, Organizația Internațională pentru Migrație și Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică identifică evitarea posibilelor acțiuni militare (53%) și atacurile militare în sine (49%) drept principale cauze ale plecării ucrainenilor din țară. La distanță de peste zece procente, se află privarea de nevoile de bază (hrană, apă, locuință – 33%), teama de a deveni o țintă (32%), teama de violență sexuală sau de gen (30%), teama de tortură sau pedeapsă (21%), șomaj/sărăcie (20%), distrugerea locuinței (9%), evacuarea organizată de către autorități (6%), teama de a fi forțat/forțată să folosească arme (5%) etc. (EUAA, IOM și OECD 2022, 18).

Chiar dacă amploarea crizei umanitare este de proporții foarte mari, ceea ce înseamnă expunere la evenimente traumatice și stres, rezistența ucrainenilor, în ansamblu, pare a fi totuși la cote maxime. Pregătirea lor în această direcție a început în mod formal în iulie 2021, când a fost adoptată *Legea referitoare la bazele rezistenței naționale*, document cu originea în *Resistance Operating Concept*, propunere explorată de Comandamentul pentru Operații Speciale din Europa (SOCEUR) pentru descurajarea și apărarea țărilor baltice în cazul unei invazii ruse. Conform lui Otto C. Fiala, cel care a dezvoltat ulterior acest concept, de peste un deceniu, Vladimir Putin pune sub semnul întrebării legitimitatea istorică a statului ucrainean prin narative manipulative, precum: ucrainenii și rușii sunt „un popor”, Ucraina a ocupat ilegal teritoriul ancestral rus, granița ce separă Rusia de Ucraina a fost trasată greșit de „bolșevicii postrevoluționari” etc. (Fiala 2022). Fiala consideră că, deși Putin a reușit să destabilizeze Ucraina și să

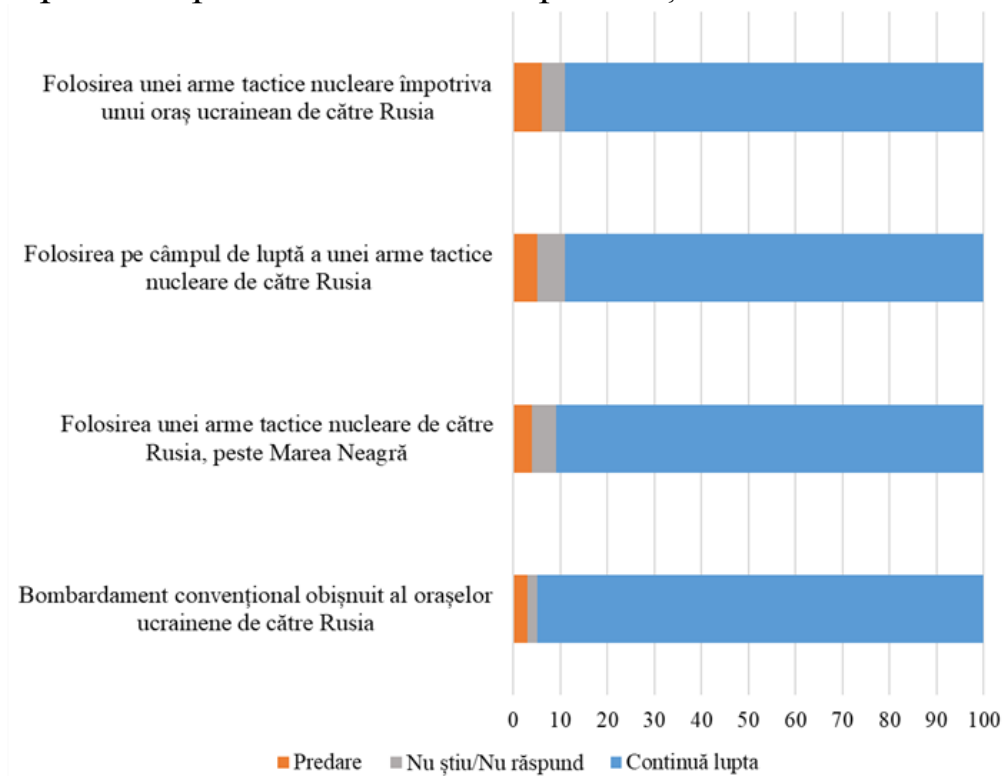
împiedice aderarea la NATO prin *proxy*-urile din Donbas și Crimeea, el nu a reușit să realizeze controlul rus asupra țării și nici să o îndepărteze de UE și NATO, astfel că a decis să folosească toată forța sa militară în așa-numita „operație specială” (*Ibidem*). Pe parcursul războiului, planificatorii ruși s-au lovit de puternica rezistență ucraineană, ceea ce, în termeni generali, constituie un factor care sprijină planificarea apărării și contribuie la descurajarea adversarului.

La baza rezistenței ucrainene se află o identitate națională puternică a cărei dezvoltare a fost impulsionată la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea și a culminat în perioada imediat următoare căderii Uniunii Sovietice, când Ucraina a căutat distanțarea de Rusia, definind-o ca „celălalt”, în baza diferențelor de limbă, istorie și cultură (*Ibidem*). Începând cu 2019, când Volodimir Zelenski a devenit președintele țării, Ucraina și-a format în mod intenționat o identitate națională consolidată bazată pe identificarea cu Occidentul, prin legături din ce în ce mai strânse cu NATO și UE și prin respingerea încercării de (re)dominație a Rusiei.

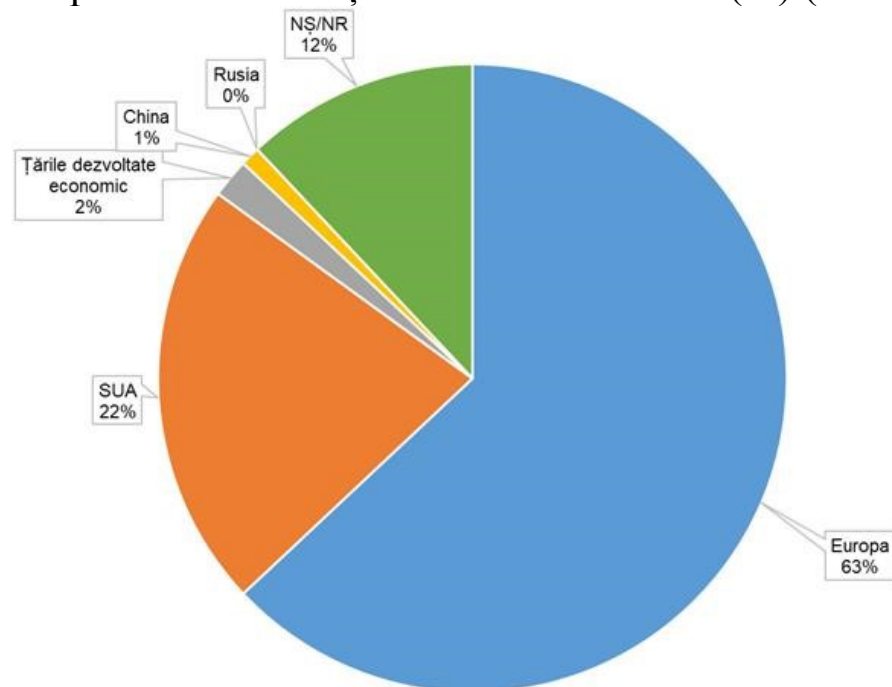
Așadar, înainte de 24 februarie 2022, rezistența era pregătită nu doar în mod informal, în plan psihosocial, dar și în mod formal, prin legea adoptată în 2021 care a stabilit temeiul legal pentru dezvoltarea Forțelor de Apărare Teritorială, a mișcării de rezistență și a unui sistem pentru rezistența societală generală în fața unui ocupant (*Ibidem*) (Ukrainian Security and Cooperation Center 2021).

Componenta psihosocială a rezistenței ucrainene poate fi ilustrată prin analiza datelor furnizate de sondajele de opinie ce au fost realizate în această țară anul trecut. În perioada 8-28 noiembrie 2022, autorii „Raportului München 2023 privind securitatea” (*Munich Security Report 2023*) au reușit să coordoneze cercetarea pe teritoriul Ucrainei aflată în război, fiind culese date asupra preferințelor geopolitice, scenariilor referitoare la viitorul războiului, aranjamentelor de securitate postrăzboi preferate, opiniilor referitoare la răspunsul la invazia rusă al diferitelor țări și organizații. Raportul evidențiază unitatea și reziliența ucrainenilor în fața agresiunii ruse, precum și orientarea occidentală fără echivoc a acestora (Bunde, Eisentraut și Knapp, și alții 2023, 21). Figura nr. 14 indică opțiunea pentru luptă a ucrainenilor indiferent de scenariile de evoluție a războiului, în timp ce figura nr. 15 arată că majoritatea covârșitoare doresc să trăiască într-o

lume configurată conform regulilor europene, în timp ce China și Rusia sunt respinse de peste 90% dintre respondenți.

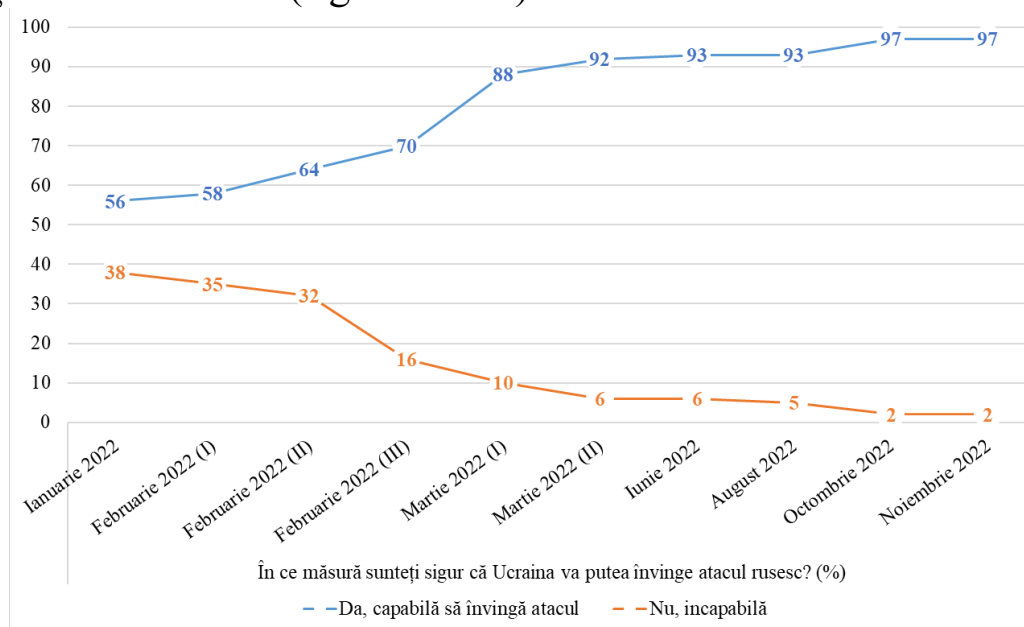
Figura nr. 14. Evaluarea situației de către ucraineni: continuarea luptei sau predarea în funcție de diferite scenarii (%) (*Ibidem*, 60)

Figura nr. 15. Răspunsul la întrebarea „Ați prefera să trăiți mai degrabă într-o lume cu reguli internaționale configurate de...?” (*Ibidem*, 58)

Continuarea luptei în detrimentul predării este preferată chiar și în scenariile în care Rusia folosește o armă tactică nucleară. Această opțiune poate fi corelată cu răspunsul la întrebarea din figura nr. 15 care dezvăluie identitatea națională ucrainenilor strâns legată de valorile occidentale, fie că sunt europene sau americane.

Explorând în profunzime evoluția profilului psihoemoțional al ucrainenilor pe timpul războiului, *Grupul Sociologic Rating* din Ucraina a realizat 21 de valuri de cercetare a opiniei publice încă din primele zile ale invaziei și până în februarie 2023⁶¹. Analiza datelor culese arată că, în ciuda șocului, confuziei, nesiguranței și nepregătirii ce au caracterizat reacțiile ucrainenilor obișnuiți, credința în victorie a fost puternică încă de la început și a crescut semnificativ până la sfârșitul anului 2022 (figura nr. 16).

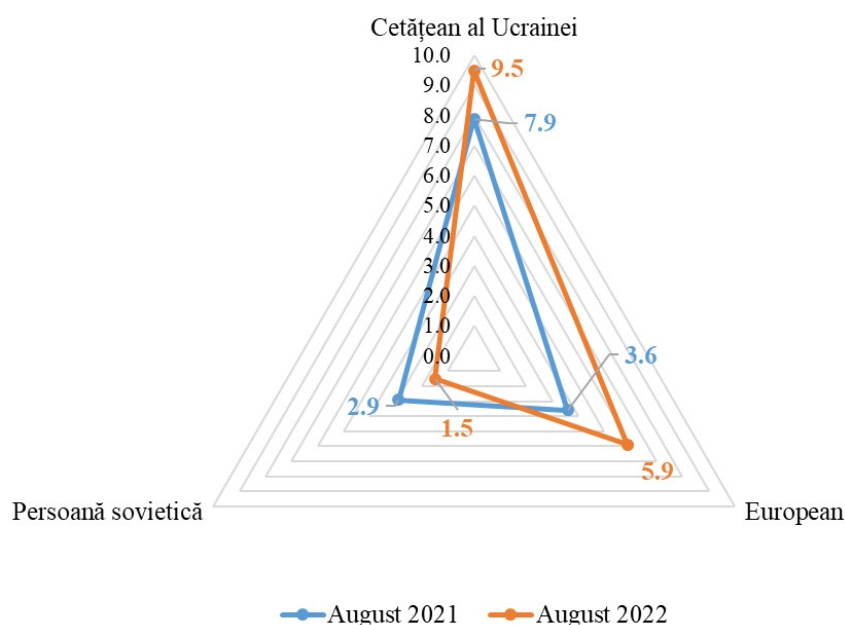

Figura nr. 16. Evoluția încrederii publicului ucrainian în victorie (Rating Lab 2023, 8)

Respondenții au dezvăluit un profil caracterizat de consolidarea stimei de sine (valoarea indicatorului este de 1,5 ori mai mare decât în

⁶¹ Mai multe despre aspectele metodologice în raportul *Comprehensive Research: How the war changed me and the country. Summary of the year* (Rating Lab 2023). Este important de subliniat faptul că eșantionul a fost selectat din întreaga populație a Ucrainei de peste 18 ani din toate regiunile, exceptând teritoriile ocupate temporar (Crimeea și Donbas), precum și cele fără conexiune la date mobile la momentul respectiv. În plus, dat fiind că analiza de față este dedicată evenimentelor anului trecut, voi face trimitere doar la datele culese până la sfârșitul anului 2022.

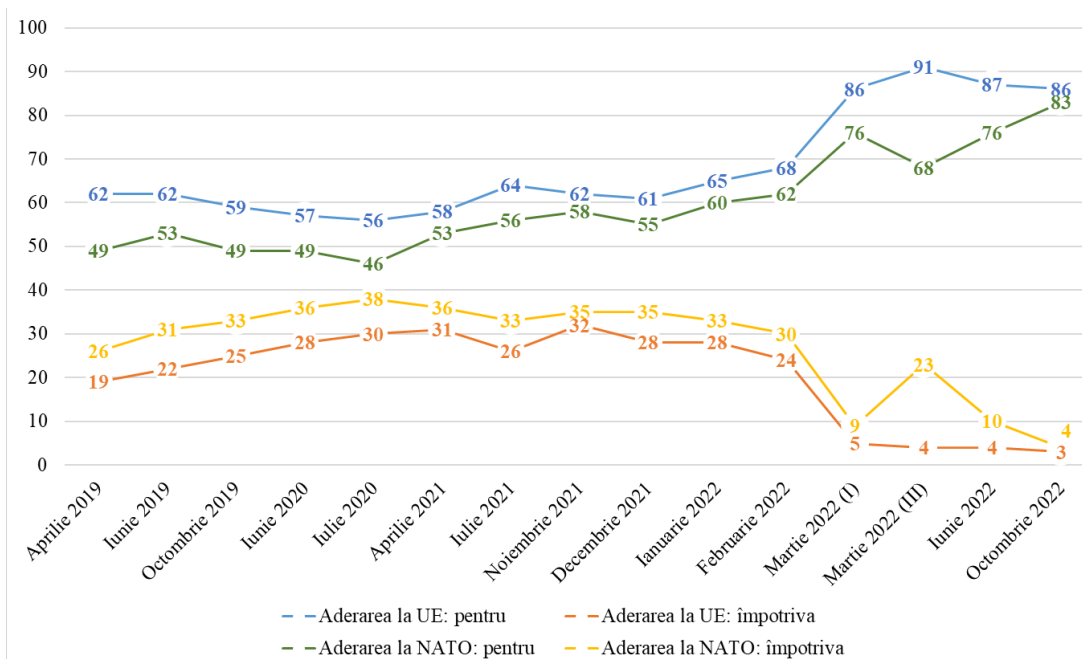
2021), mândrie față de Ucraina (75%), scăderea fricii (11% în august 2022 și 16% în august 2021) și creșterea încrederii în Ucraina (75% în august 2022 și 34% în august 2021) și în instituțiile statutului (97% în Forțele Armate și 90% în președinte), în ciuda deteriorării situației financiare (două treimi dintre respondenți), a prevalenței emoțiilor negative asupra celor pozitive (tristețea și furia prevalează în fața bucuriei și inspirației) și a creșterii neîncrederii în oameni (83% dintre respondenți cred că ar trebui să fie atenți în relațiile cu ceilalți oameni). Alături de aceste evoluții, ca și Raportul analizat anterior, studiul ucrainean arată consolidarea identității naționale și corelarea acesteia cu identificarea drept europeni (figura nr. 17).

Figura nr. 17. Evoluția identității ucrainene⁶² (*Ibidem*, 11)

Studiul arată și că una dintre principalele consecințe directe ale invaziei ruse a fost creșterea reprezentării Rusiei ca agresor (93% dintre respondenți) și a orientării către UE și NATO (figura nr. 18), ca garanți ai securității economice, respectiv ai celei militare (*Ibidem*).

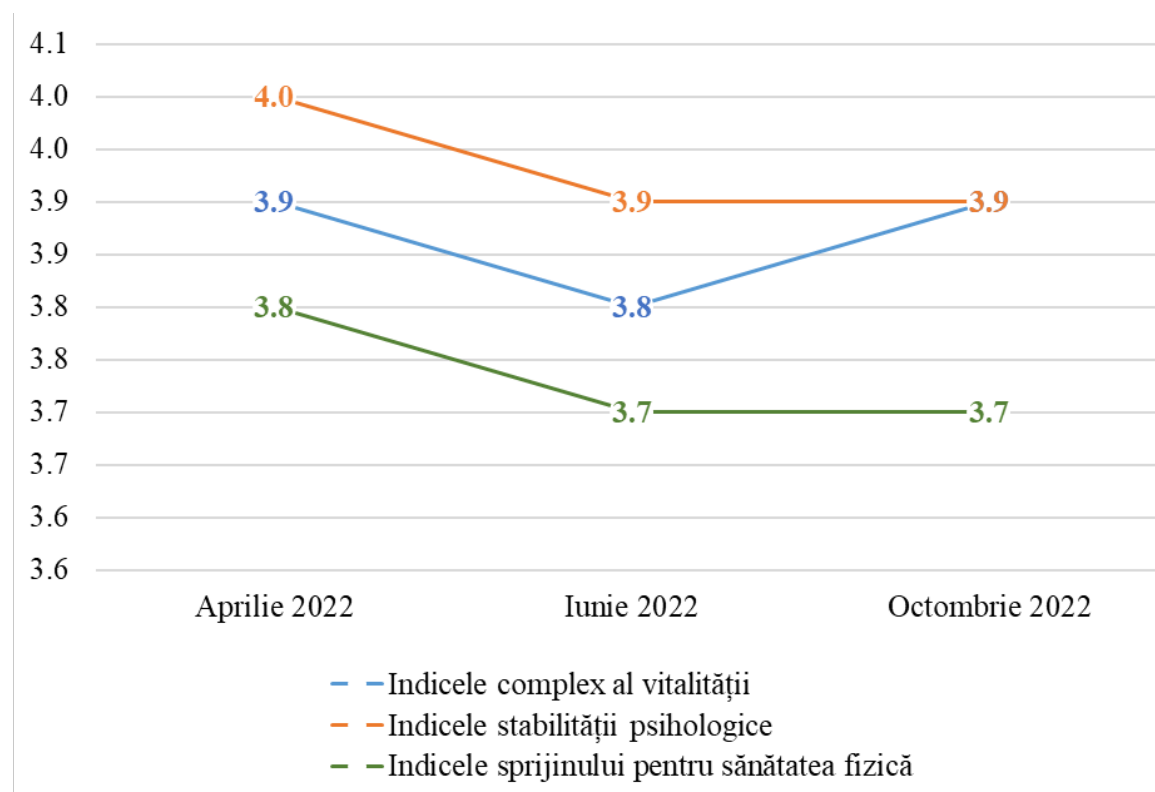
⁶² Autoidentificare (medie punctaj răspunsuri): „În ce măsură vă identificați... de la 0 la 10, unde 0 – Nu mă identific deloc și 10 – Mă identific complet”.

Figura nr. 18: Evoluția orientării europene și euroatlantice
(*Ibidem*, 24)

Dacă dorința de aderare la UE se află în creștere încă din primele zile ale războiului, după o lungă perioadă de stagnare la o medie de aproape 55% (indicatorul este măsurat încă din 2013, iar media am calculat-o pentru perioada decembrie 2013 – ianuarie 2022, pentru a reflecta o tendință existentă pe termen lung), în cazul aderării la NATO, se observă o scădere în luna martie ce poate fi asociată cu întârzierea furnizării de armament (*Ibidem*) și cu neîndeplinirea dorinței ucrainenilor de a institui interdicția aeriană la nivelul țărilor NATO (NATO 2022).

În ansamblu, starea psihoemoțională a populației din Ucraina arată stagnarea vitalității în ansamblu (indicele vitalității) și o foarte ușoară scădere în luna iunie a stabilității psihologice (indicele stabilității psihologice) și a sănătății fizice (indicele sprijinului pentru sănătatea fizică), deși, în ansamblu, valorile depășesc mijlocul indicelui (figura nr. 19).

Figura nr. 19. Dinamica stării psihoemoționale a ucrainenilor (Rating Lab 2023, 30)

Scăderea înregistrată de toți indicii în luna iunie 2022 poate fi corelată atât cu reducerea accesului la serviciile de bază pentru populație, cât și cu așteptările vis-à-vis de durata războiului: procentul celor care credeau că războiul se va încheia în câteva luni cu o victorie a Ucrainei a scăzut de la 31% în martie 2022 la 25% în iunie 2022, iar al celor care credeau că se va termina într-o perioadă de peste șase luni (6 luni – 1 an și peste 1 an) a crescut dramatic de la 20% în martie 2022 la 57% în iunie 2022 (Rating Lab 2023, 9). Aici se adaugă și pierderea sau potențiala pierdere a celor dragi, precum și separarea sau potențiala separare de familie și grupul primar. Separarea de familie este mai pregnantă în regiunile estice și sudice ale Ucrainei (38%, respectiv 32% dintre respondenți), acolo unde se desfășurau cele mai intense lupte și de unde provine o mare parte a refugiaților și a persoanelor dislocate intern.

Totuși, trebuie menționat faptul că începând cu 28 februarie 2022 și până la începutul anului 2023, au fost consemnate peste 10,2 milioane de traversări de frontieră spre Ucraina, adică peste jumătate din numărul

total de ieșiri din aceeași perioadă, cu mențiunea că poate fi vorba despre traversări multiple (UNHCR 2023). Majoritatea repatriaților sunt femei din grupa de vârstă 25-45 ani și, din totalul acestora, cei mai mulți nu și-au manifestat intenția de a părăsi rezidența din nou, în viitor (EUAA, IOM și OECD 2022, 40-41). Printre principalele motive identificate pentru întoarcere sunt reunificarea familiei, proprietatea și cazarea gratuită, dar și reprezentarea locului primar de rezidență ca fiind cel mai sigur și un puternic simț al comunității și identității (*Ibidem*, 43 și 52).

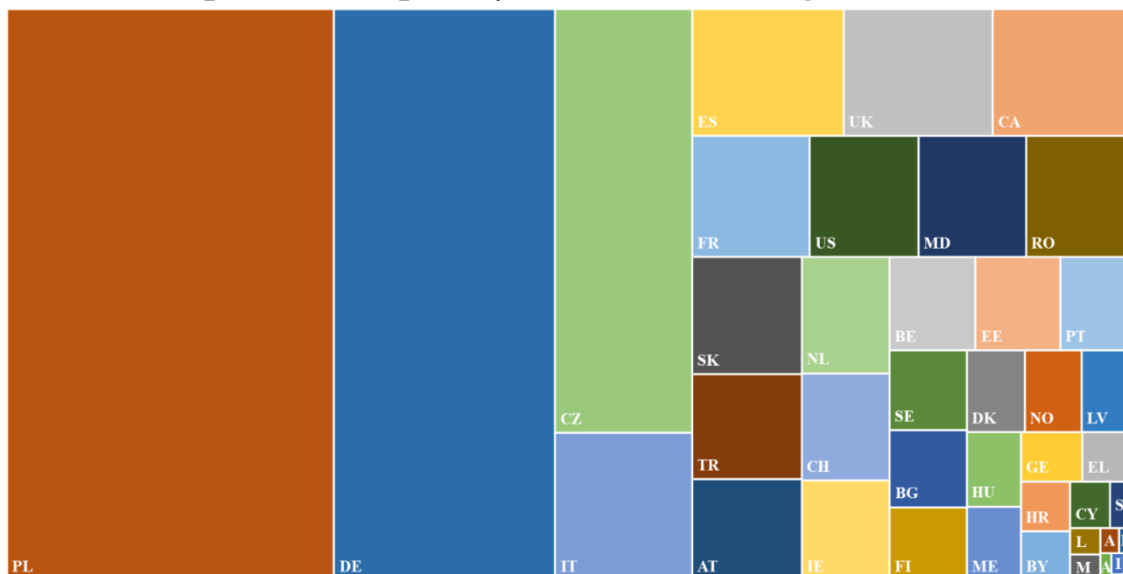
Așadar, încercările Rusiei de a înfrânge rezistența ucraineană prin atacuri repetate asupra civililor și infrastructurii civile (figurile nr. 11 și 13), masacre regionale (Bucha, Izium, Herson), dar și prin deportările și campaniile de dezinformare din ultima perioadă (figura nr. 7) și efectele războiului asupra economiei (figurile nr. 4 și 8) și societății în ansamblu (figurile nr. 5 și 19), ce constituie factori de stres, nu au avut succes. Societatea ucraineană resimte efectele permacrizei (figurile nr. 2-10), însă războiul a consolidat identitatea și solidaritatea ucraineană și a încheșat și dezvoltat curentele pro-UE și pro-NATO, simultan cu accentuarea diferenței dintre „eu-l” ucrainean și „celălaltul” reprezentat de Rusia (figurile nr. 15-19). În consecință, deși în ceea ce privește dimensiunea obiectivă, datele arată că războiul din Ucraina, însoțit de celelalte crize internaționale, a accentuat criza umanitară din această țară, analiza dimensiunii subiective relevă o atitudine pozitivă a societății ucrainene, orientată spre victorie și o adaptare definită prin reprezentarea războiului ca un fundal pe care viața continuă să se desfășoare.

2.2. Efectele războiului asupra societăților europene

Cea de-a doua secțiune a analizei dedicată Ucrainei este orientată spre dimensiunile obiectivă și subiectivă ale impactului războiului asupra țărilor europene. Dimensiunea obiectivă include, în principal, analiza indicatorilor referitori la mișcarea populației, iar cea subiectivă urmărește percepția europenilor referitoare la război și refugiați, într-o abordare menită să identifice modul în care situația din Ucraina a accentuat sau nu insecuritatea percepută de către aceștia.

Declanșarea războiului a pus din nou țările europene în fața unui flux masiv de refugiați, din păcate comparabil cu cel înregistrat pe

timpul Celui de-Al doilea Război Mondial. Figura nr. 20 ilustrează distribuirea pe țări europene și nu numai a refugiaților din Ucraina.

Figura nr. 20. Numărul de refugiați din Ucraina înregistrați în țările lumii⁶³ în perioada 24 februarie 2022 – 31 ianuarie 2023, conform statisticii realizate de Brookings Institution (O’Hanlon, Stelzenmüller și Wessel, Ukraine Index 2023)

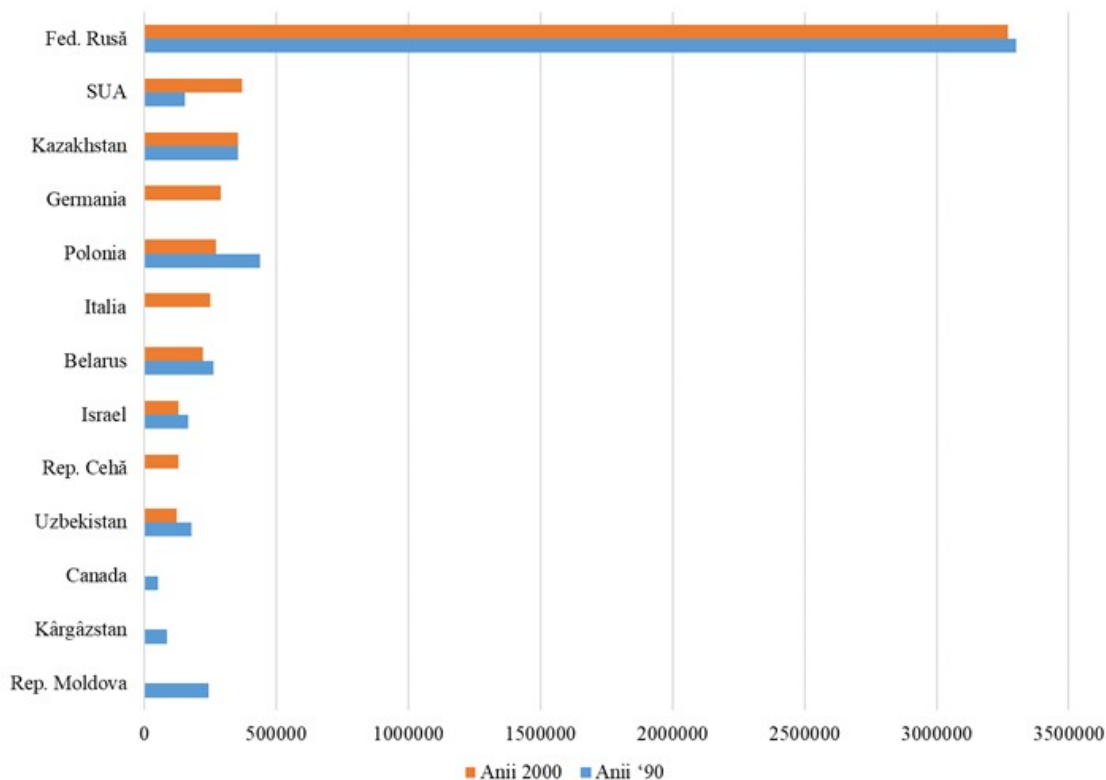
Cel mai mare număr de refugiați din Ucraina a fost înregistrat în țara vecină Polonia (peste 1,5 milioane de persoane la sfârșitul lunii ianuarie 2023, reprezentând 4,14% din populația țării gazdă), cu care Ucraina are relații istorice tumultuoase, dar de care este unită prin apartenența la grupul popoarelor slave. Germania este următoarea țară de destinație (peste 1 milion de refugiați în ianuarie 2023, adică 1,27% din populația țării gazdă), fiind în proximitate și găzduind o numeroasă diasporă ucraineană (figura nr. 21). Alte țări care au consemnat peste 100.000 de refugiați din Ucraina la sfârșitul lui 2022 sau începutul lui 2023 sunt Republica Cehă (peste 480.000), Italia (circa 170.000), Spania (peste 160.000), Marea Britanie (peste 150.000), Canada (circa 150.000), Franța (aproape 120.000), SUA (peste 110.000), Republica Moldova (peste 108.000), România (peste 108.000) și Slovacia (peste 107.000) (*Ibidem*), în ciuda faptului că, cel puțin în țările vecine,

⁶³ Abrevierile denumirii țărilor sunt preluate din „Anexa A6. Codurile țărilor și teritoriilor. Situația la 27.02.2020” a documentului european „Ghid de redactare interinstituțional” (Uniunea Europeană 2022).

numărul refugiaților din Ucraina care au traversat frontiera de stat către acestea a fost, în unele cazuri, chiar și de peste 30 de ori mai mare. Un astfel de caz este România, unde au intrat peste 3,4 milioane refugiați din Ucraina de la începutul conflictului și până la sfârșitul lui ianuarie 2023 (Poliția de Frontieră Română 2023). Cea mai mare parte a cetățenilor ucraineni au ales să își continue drumul către alte țări europene, cât mai departe de război sau acolo unde îi așteptau rude și prieteni ori condiții de trai reprezentate ca fiind mai bune. De exemplu, în România, la data de 29 ianuarie 2023 erau înregistrate doar 4.398 cereri de azil și erau emise 110.841 permise de ședere pentru beneficiarii protecției temporare (Ministerul Afacerilor Interne 2023).

În ansamblu, principalele motive pentru alegerea unei țări de destinație au fost identificate ca fiind oportunitățile de muncă (50%), familia și/sau prietenii (47%), beneficiile și sprijinul (23%) și limba vorbită (20%) (EUAA, IOM și OECD 2022, 21). Se observă că existența unei diaspore semnificative în țara respectivă constituie un factor ce a creat premise pozitive și a sprijinit alegerea și acomodarea refugiaților (figura nr. 21).

Figura nr. 21. Primele 10 țări care au înregistrat cea mai numeroasă diasporă ucraineană înregistrată în anii '90 și 2000 (Lapshyna 2022)

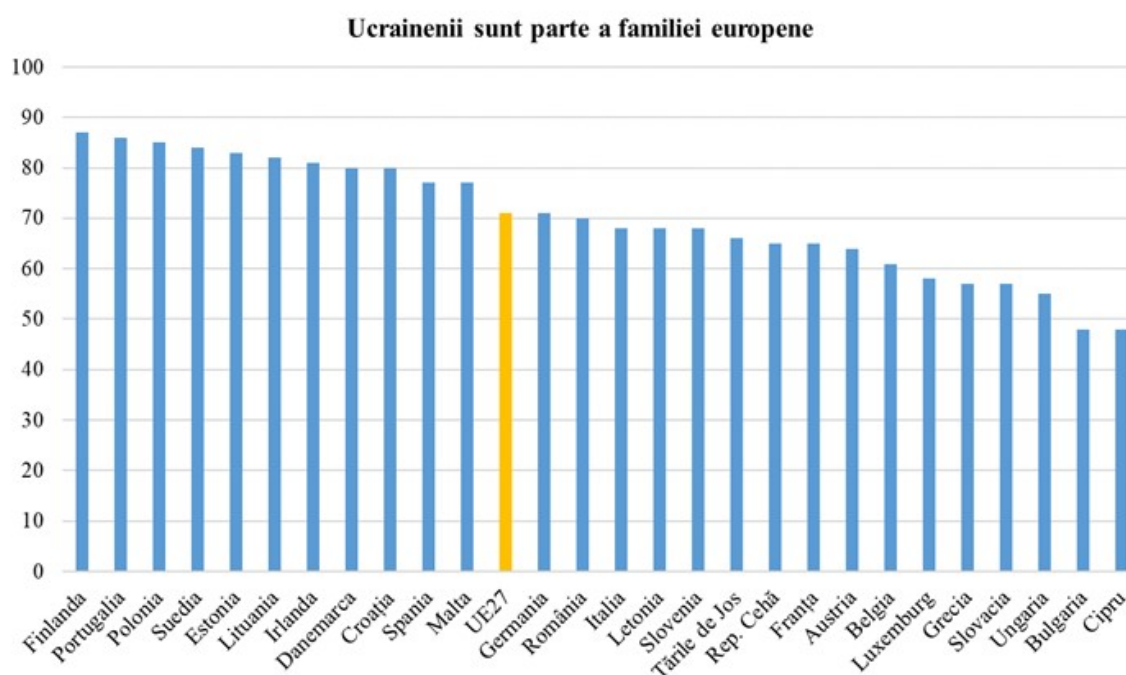
După destrămarea URSS, peste 6 milioane de ucraineni au emigrat din cauza nivelului scăzut de trai și al frustrărilor de natură politică. Din figura de mai sus reiese că peste jumătate dintre imigranții ucraineni s-au îndreptat către Federația Rusă, în timp ce cealaltă parte s-au orientat în anii următori în principal către SUA, Kazahstan, Germania, Polonia și Italia (Lapshyna 2022). Refugiații din Ucraina au fost primiți în țările europene și dincolo de continent, fiindu-le oferită asistență atât prin mecanisme naționale, cât și internaționale (ONU, UE, organizații neguvernamentale), însă, mai mult de atât, populația țărilor gazdă i-a primit cu solidaritate.

Realizând din nou o comparație cu criza europeană a refugiaților și migranților ilegali, se observă că aceste mecanisme instituționale și psihosociale nu au funcționat eficient nici în 2015, nici în anii următori. Mecanismele instituționale au funcționat parțial în gestionarea crizei din 2015, un exemplu fiind Mecanismul de Protecție Temporară al UE care, deși exista încă din 2001, nu a fost folosit decât în cazul refugiaților din Ucraina, deși scopul său principal este tocmai de a oferi protecție imediată și temporară persoanelor strămutate din țări extracomunitare, atunci când sistemul de azil al UE nu poate gestiona un flux mare de persoane.

Solidaritatea populației este explicabilă prin însăși definiția conceptului, deoarece Ucraina nu doar că aparține spațiului european, dar, mai important, există percepția generală a comunității de interese, idei, credințe, sentimente și opinii ce au generat un mod unitar de acțiune atât în interiorul comunităților gazdă față de refugiați, cât și între acestea și refugiați, ca membri ai unei societăți europene. În cazul crizei din 2015, nivelul de mobilizare generală a europenilor a fost cu mult sub cel din 2022, existând, în principal, percepția unei diferențe culturale pregnante față de refugiații și migranții din Asia și Africa. De altfel, aceste diferențe, precum și potențialele pericole reprezentate de numărul mare de migranți (boli, criminalitate etc.), dar și costurile sociale ridicate pentru gestionarea crizei, au fost folosite în discursurile naționaliste și de extremă dreapta, respectivele formațiuni politice înregistrând o creștere a popularității (cazul Fidesz din Ungaria sau

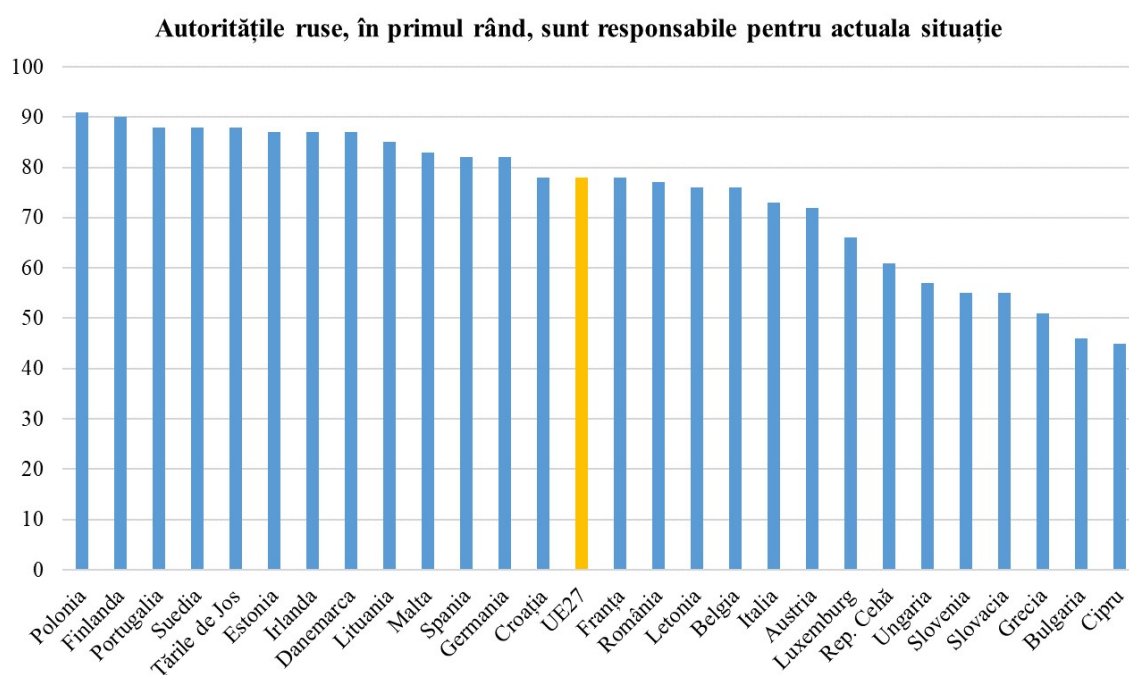
Partidul Adunarea Națională din Franța), iar unele dintre țările de destinație, un declin al democrației. În toamna lui 2015, imigrația era principala preocupare la nivel național (38%), după șomaj (40%), iar la nivel european era considerată cea mai importantă problemă cu care se confrunta Uniunea la acel moment (58%) (European Commission 2016). În momentul declanșării războiului și a fluxului de refugiați din Ucraina, situația era mult diferită: imigrația era reprezentată ca problemă la nivel național de doar 8% dintre respondenți, în timp ce ca problemă la nivelul Uniunii de 22% dintre aceștia (European Commission 2022a).

În ansamblu, sentimentele proucraineni sunt rezultat al percepției similitudinii valorilor populației Ucrainei cu cele ale celorlalte populații europene. Sondajele de opinie realizate de Comisia Europeană arată că peste 70% dintre cetățenii europeni intervievați consideră că Ucraina este parte a familiei europene (figura nr. 22).

Figura nr. 22. Răspunsul la întrebarea „Q3. Cât de mult sunteți de acord sau nu cu următoarea afirmație:...” (%; „Acord”, total) (European Commission 2022b, 12)

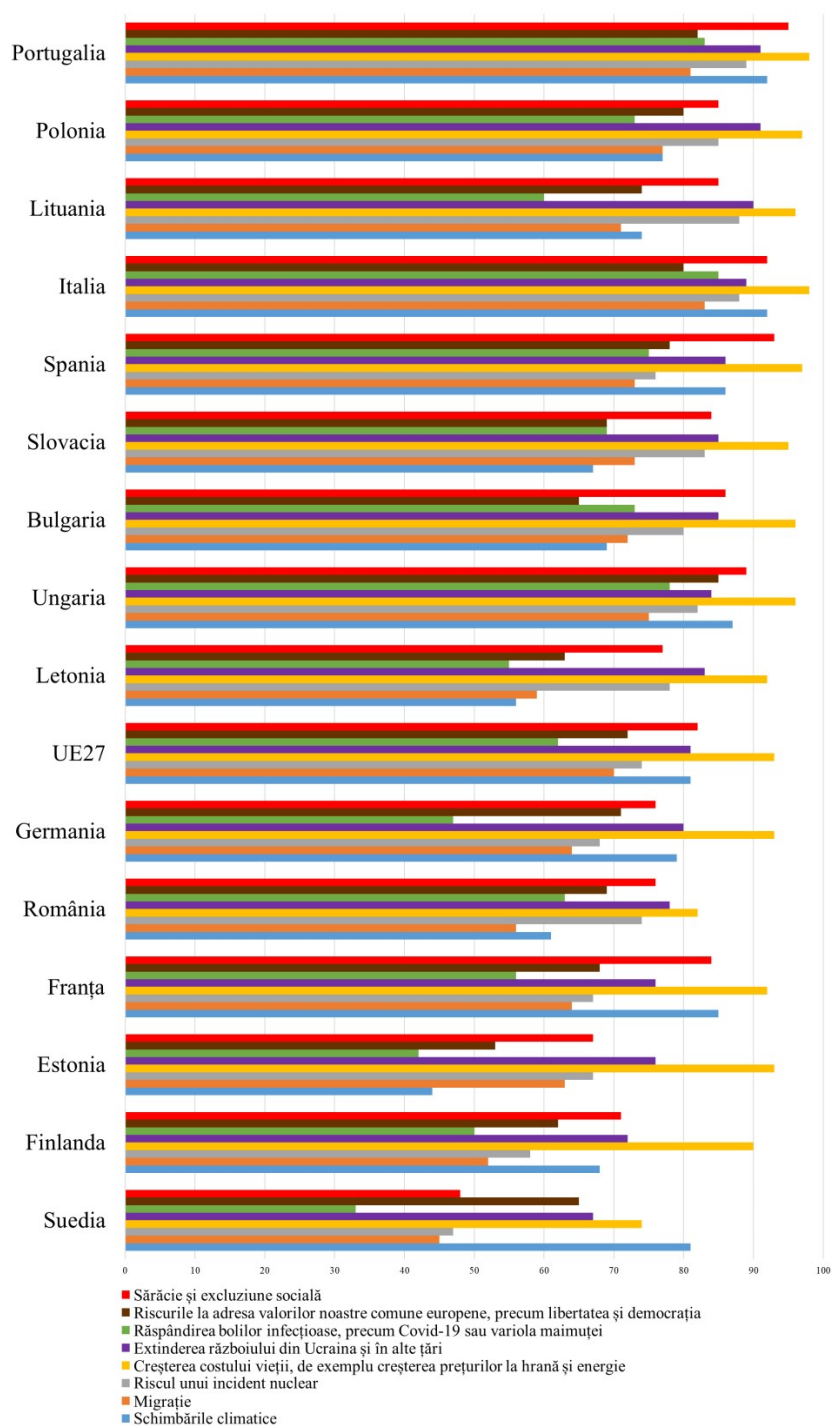
Țările nordice și două țări baltice depășesc, în general, media europeană în reprezentarea ucrainenilor ca societate europeană, în timp ce țări în care orientarea politică este filorusă, au o atitudine moderată (Ungaria, Bulgaria și Cipru). O distribuție similară a acordului se regăsește în răspunsul la întrebarea referitoare la simpatia față de ucraineni și cea referitoare la posibilitatea ca Ucraina să se alăture UE atunci când este pregătită (*Ibidem*, 11 și 13). În ceea ce privește responsabilitatea pentru declanșarea războiului, majoritatea respondenților au indicat autoritățile ruse (figura nr. 23), dar făcând, totuși, distincția între conducerea rusă și poporul rus (72% la nivelul UE27). Cu toate acestea, există țări în care sub 50% dintre cei intervievați nu cred că autoritățile ruse, în primul rând, sunt responsabile pentru actuala situație: Bulgaria și Cipru.

Figura nr. 23. Răspunsul la întrebarea „Q3. Cât de mult sunteți de acord sau nu cu următoarea afirmație:...” (%; „Acord”, total) (*Ibidem*, 14)

În ceea ce privește impactul războiului asupra vieții celor intervievați, Parlamentul European, prin Unitatea de monitorizare a opiniei publice, a realizat în toamna anului 2022 un eurobarometru în

care este măsurată îngrijorarea cetățenilor europeni față de diverse probleme, atât generale (schimbările climatice, răspândirea bolilor infecțioase, migrație etc.), cât și unele direct corelate războiului din Ucraina (extinderea acestuia și în alte țări, riscul unui incident nuclear, majorarea prețurilor la hrană și energie etc.) (figura nr. 24 – din motive legate de reprezentarea grafică, am ales un eșantion al țărilor UE stabilit pe două criterii: cele mai apropiate, respectiv cele mai îndepărtate de zona de război). La nivelul UE, problemele care provoacă cea mai mare îngrijorare sunt legate de creșterea costului vieții (de exemplu, majorarea prețurilor la hrană și energie – 93%), sărăcia și excluziunea socială (82%), extinderea războiului din Ucraina și în alte țări și schimbările climatice (81% fiecare) (European Parliament 2022). Se observă o nouă creștere a reprezentării migrației ca problemă (70%) comparat cu Eurobarometrul din iarna 2021-2022, înainte de izbucnirea războiului și de diseminarea informațiilor referitoare la potențialele efecte ale acestuia (inclusiv posibila declanșare a unui nou val de migrație ilegală din țările africane, victime colaterale ale războiului din cauza perturbării lanțului de aprovizionare cu alimente). La nivel național, aceste probleme sunt reprezentate diferit, răspândirea bolilor infecțioase (Covid-19 sau așa-numita „variola a maimuței”) fiind cea mai puțin îngrijorătoare problemă.

Figura nr. 24. Răspunsul la întrebarea „QA18.1 În ce măsură vă îngrijorează sau nu următoarele probleme vis-à-vis de viața dvs. și a celor apropiați?” (%; „Îngrijorat”, total) (*Ibidem*)

Dacă bunăstarea subiectivă este ilustrată prin percepția și reprezentarea unor riscuri de natură socio-economică ca fiind cele mai importante, teama ca individul să fie victima unui eveniment critic neprecizat este exemplificată prin riscurile asociate unor fenomene

generale, precum schimbările climatice. În plus, un pericol prezent este reprezentat de războiul din Ucraina care, deși este însoțit de mecanisme de adaptare (empatia și solidaritatea față de refugiații ucraineni pot fi considerate asemenea mecanisme într-un astfel de context), determină reprezentarea unor noi riscuri semnificative, precum cel al unui incident nuclear. *În ansamblu, se observă un nivel ridicat al insecurității percepute corelată cu războiul în curs, dar și cu celelalte crize a căror apariție nu a coincis cu acesta, ci sunt mai vechi. Aceasta arată că și societățile europene neafectate direct de război au adăugat un nou factor (spectrul războiului) ce accentuează insecuritatea percepută, prelungesc sentimentul de nesiguranță, fiind astfel afectate de permacriză.*

Concluzii

Interogațiile retorice anunțate în preambulul acestui capitol și-au atins scopul de a descrie și motiva folosirea termenului *permacriză*. Într-adevăr, societatea umană este într-o *permacriză* în care războiul din Ucraina constituie unul dintre cei mai recent factori de stres.

Concluzionând, pot fi sintetizați următorii factori de stres principali ce afectează insecuritatea percepută, accentuând-o și prelungind-o. În acest sens, se poate vorbi despre trei categorii de populații, în funcție de apropierea de epicentrul evenimentelor (Ucraina): populația de pe teritoriul ucrainean, populația țărilor europene de destinație pentru refugiați, alte țări ce resimt efectele războiului și ale sancțiunilor economice impuse Rusiei.

Populația din Ucraina este victima războiului ilegal și brutal provocat de Rusia, dar pentru cei din estul țării, acesta este o realitate încă din anul 2014. Războiul este însoțit de deteriorarea condițiilor și a nivelului de trai, prin distrugerii materiale (locuințe, rețele de aprovizionare cu energie electrică, gaze, apă și căldură, comunicații, transport, facilități educaționale și sanitare, mijloace de producție etc.) și dislocare internă și externă. Corelate acestora sunt creșterea riscului de extindere a bolilor infecțioase, a riscului de deces pentru persoanele cu boli cronice și al tulburărilor de natură psihologică, dat fiind accesul limitat la servicii medicale. De asemenea, despărțirea de cei dragi sau chiar pierderea lor constituie unul dintre factorii care provoacă deteriorarea sănătății mintale atât în cazul adulților, cât mai ales în cazul

copiilor (cum este cel al copiilor deportați de Rusia), stresul posttraumatic având efecte dramatice chiar și în plan social. Pentru cei care au ales să se refugieze în alte țări, intervin și alți factori de stres legați de adaptarea la noul mediu, precum imposibilitatea de a comunica eficient din cauza barierelor lingvistice, contactul cu alte culturi diferite, accesul dificil la locuire, muncă, educație, servicii de sănătate.

Factorii de stres acționează și asupra populațiilor gazdă: de la temerea că acest război se va extinde sau că vor fi folosite armele nucleare, la efectele inflației, ale crizei energetice și ale celei economice. Afectarea nivelului de trai, campaniile de dezinformare inițiate de terți (mai ales de către Rusia) conduc la ascensiunea populismului și a naționalismului extremist, la criză politică și, în final, la declinul democrației. De asemenea, considerăm că există un grad ridicat de probabilitate ca Europa să înregistreze din nou, în anii următori, creșterea fluxului de refugiați și migranți ilegali, în special dinspre țările africane, ca urmare a accentuării crizei economice de aici, dar și crizei generată de schimbările climatice (a se vedea indicele de securitate în Africa de Sus).

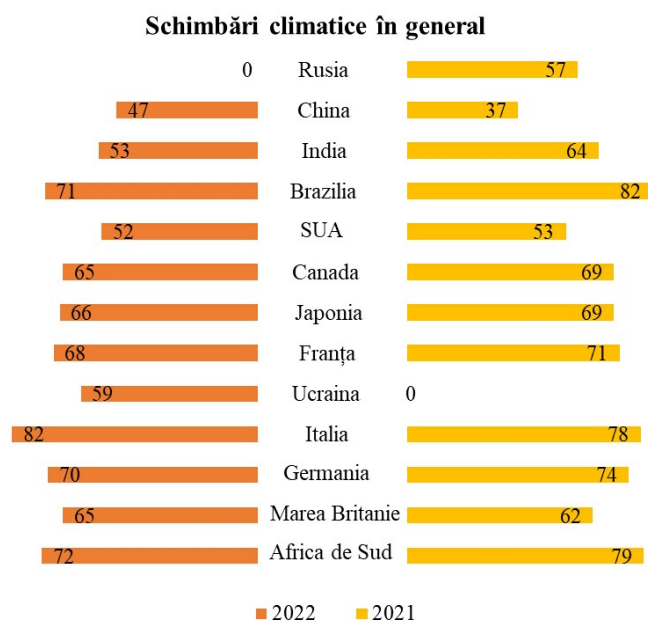
În fine, pentru țările din afara continentului european nu au fost identificate informații referitoare la percepția și reprezentarea războiului din Ucraina, ci doar prin prisma unor riscuri generale asociate și exceptând Africa de Sud, Brazilia, Canada, China, India, Japonia și SUA (a se vedea prima secțiune a acestui capitol). Majoritatea riscurilor percepute vizează, în general, probleme legate de criza economică și schimbările climatice. În cazul Africii de Sud, problema întreruperii alimentării cu energie este cel mai important risc, dar nu putem considera că este o consecință a războiului din Ucraina deoarece această țară se confruntă cu întreruperi în alimentarea cu energie electrică încă de la începutul anilor 2000. Rusia, Brazilia și India sunt preocupate cel mai mult de schimbările climatice, iar China de pandemia de coronavirus. De asemenea, China, India și Japonia identifică drept unul dintre cele mai importante riscuri, folosirea armelor nucleare de către un agresor.

Așadar, se observă că fiecare dintre țările și regiunile analizate prezintă o accentuare a insecurității percepute. Nu este vorba despre situația în care un eveniment sau o criză îi ia locul altuia/alteia în percepția și reprezentarea riscurilor, ci despre adăugarea lor fără a determina scăderea semnificativă în intensitate a celorlalte. Este

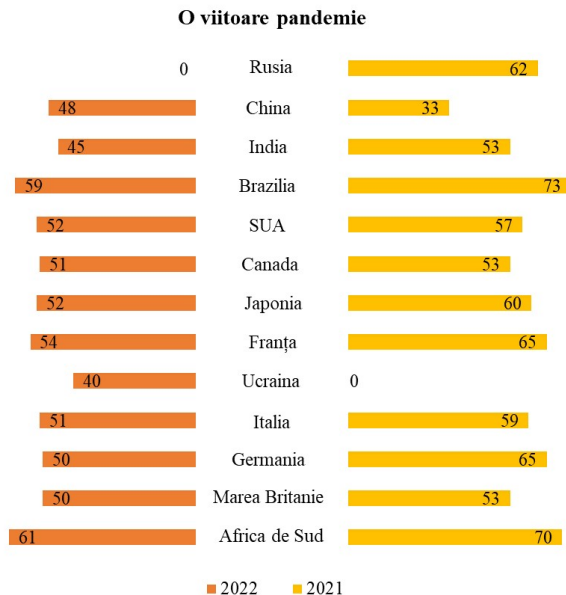

conturată, astfel, o stare permanentă de criză ce, treptat, devine starea normală a omenirii. „Noul normal” presupune noi mecanisme de adaptare atât la nivel personal, cât și instituțional. Aceasta nu constituie o sarcină ușoară, deoarece este nevoie de o analiză cuprinzătoare a tuturor fenomenelor ce provoacă crize, a legăturilor dintre ele, precum și a posibilelor efecte pe termen mediu și lung asupra indivizilor umani, țărilor și relațiilor internaționale. Principalii factori ce pot îngreuna desfășurarea unui astfel de proces sunt complexitatea acestui tip de criză, rezistența la schimbare a societăților și instituțiilor internaționale, dar și „oboseala pandemică”, „oboseala de stres” (de criză) și „oboseala de compasiune” ce pot afecta toate populațiile.

Componenta umanitară este predominantă deoarece sunt afectate în primul rând siguranța, sănătatea și bunăstarea nu doar ale unei comunități de persoane, ci ale întregii omeniri, amenințările precum schimbările climatice, pandemiile și războaiele neținând cont de granițe, de niveluri de dezvoltare sau de regimuri politice. Este evident că, pentru a putea confirma validitatea unei asemenea demonstrații, este necesară realizarea unei analize cuprinzătoare pe termen lung, care să includă toate domeniile vieții sociale și cu o acoperire geografică extinsă, însă, având în vedere datele de care dispunem în momentul de față, putem afirma că omenirea se află într-o stare ce depășește condițiile unei crize și devine o *permacriză umanitară*.

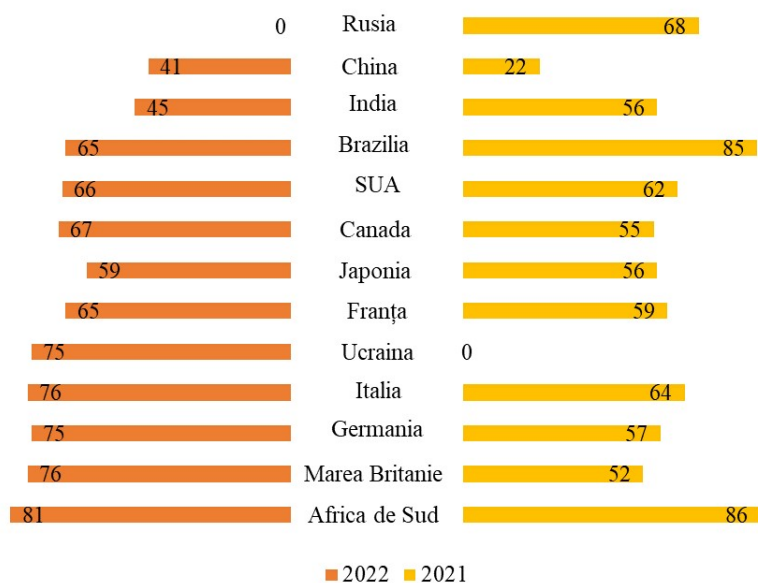
Figura nr. 2. Schimbare în percepția riscului reprezentat de schimbările climatice, în general, comparație între anul 2021 (Bunde, Eisentraut, și alții 2022) și anul 2022 (Bunde, Eisentraut, și alții 2023)

Figura nr. 3. Schimbare în percepția riscului reprezentat de o viitoare pandemie, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

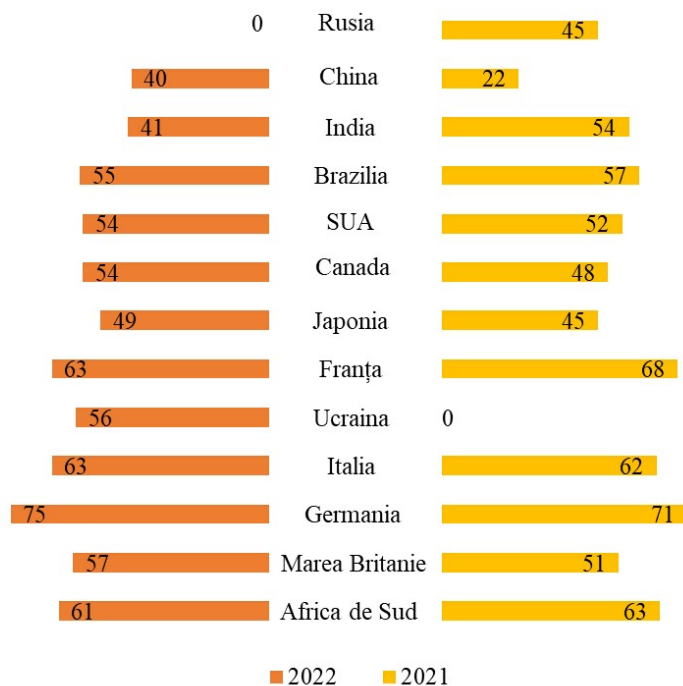
⁶⁴ Valoarea 0 a indicelui de risc semnifică fie faptul că, în acel an, țara respectivă nu a fost introdusă în eșantion, fie că acel risc nu a fost inclus în analiză în țara respectivă deoarece este considerată sursă a sa.

Criză economică sau financiară în țara dvs.

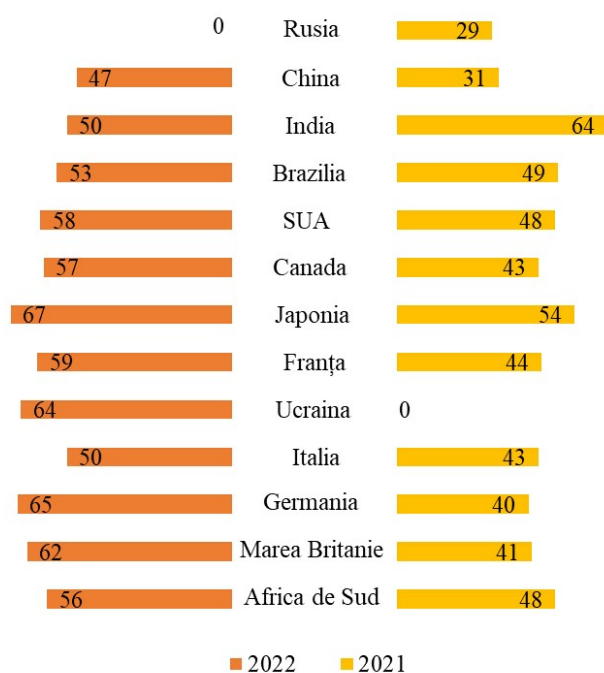
Figura nr. 4. Schimbare în percepția riscului reprezentat de criza economică sau financiară în țara respondenților, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

Migrație în masă ca urmare a războiului sau schimbărilor climatice

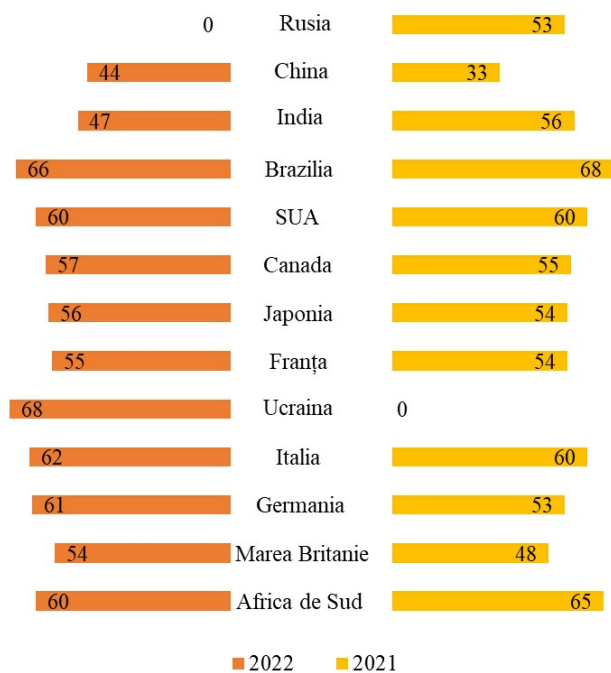
Figura nr. 5. Schimbare în percepția riscului reprezentat de migrație în masă ca urmare a războiului sau schimbărilor climatice, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

Folosirea armelor nucleare de către un agresor

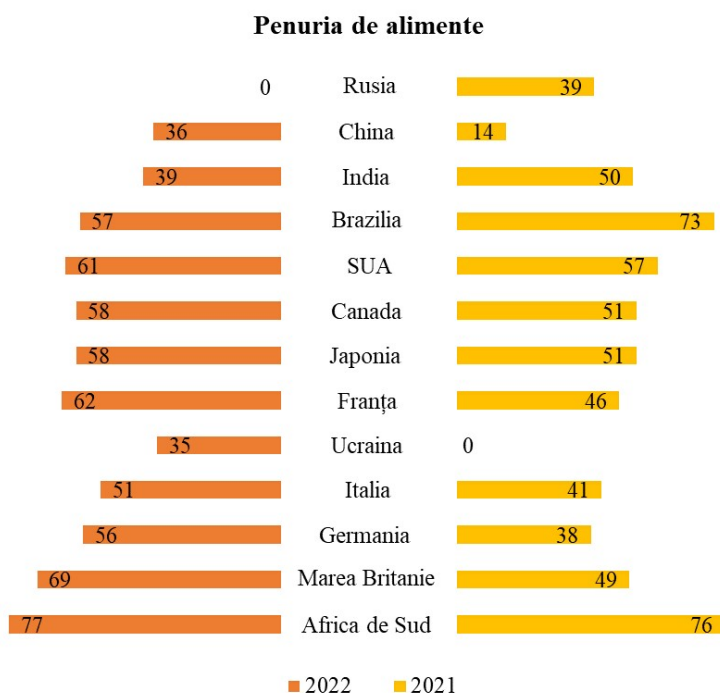

Figura nr. 6. Schimbare în percepția riscului reprezentat de folosirea armelor nucleare de către un agresor, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

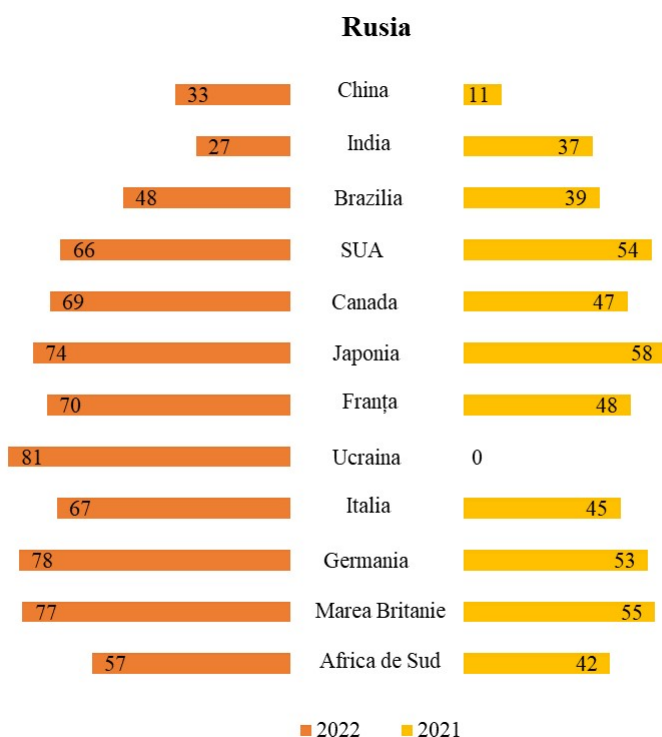
Campanii de dezinformare realizate de către inamici

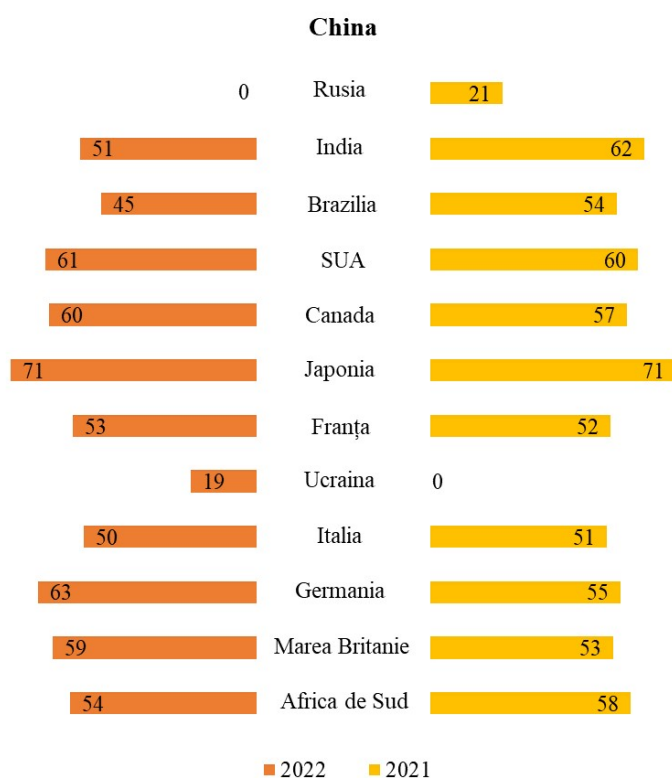
Figura nr. 7. Schimbare în percepția riscului reprezentat de campaniile de dezinformare realizate de către inamici, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

Figura nr. 8. Schimbare în percepția riscului reprezentat de o penurie de alimente, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

Figura nr. 9. Schimbare în percepția riscului reprezentat de Federația Rusă, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

Figura nr. 10. Schimbare în percepția riscului reprezentat de China, comparație între anul 2021 (*Ibidem*, 2022) și anul 2022 (*Ibidem*, 2023)

Bibliografie:

Băhnăreanu, Cristian. 2023. „Implicații economice ale războiului din Ucraina.” *Colocviu Strategic*, 5-9. Accessed martie 15, 2023. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs01-23.pdf

—. 2022. „Implicații economice ale războiului ruso-ucrainean.” *Colocviu Strategic*, martie: 9-11. Accessed martie 15, 2023. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs01-22.pdf

Bayley, Sian. 2022. "“Permacrisis” named Word of the Year by Collins Dictionary." *The Bookseller*. November 1. Accessed ianuarie 15, 2023. <https://www.thebookseller.com/news/permacrisis-named-word-of-the-year-by-collins-dictionary>

Bunde, Tobias, Sophie Eisentraut, Laura Hartmann, James Johnson, Tom Lubbock, și Kevin Soady. 2021. *Munich Security Index*

2021: *Appendix to the Munich Security Report 2021 With Additional Survey Results and Analysis*. Munich Security Conference. Accesat martie 14, 2023.

https://securityconference.org/assets/02_Dokumente/01_Publicationen/MunichSecurityIndex2021_Appendix.pdf

Bunde, Tobias, Sophie Eisentraut, Natalie Knapp, Leonard Schütte, Julia Hammelehle, Isabell Kump, Amadée Mudie-Mantz, and Jintro Pauly. 2023. *Re:vision. Munich Security Report 2023*. Munich Security Conference. Accessed martie 2, 2023.

https://d3mbhodo116ikf.cloudfront.net/2023/Munich%20Security%20Report%202023/MunichSecurityReport2023_Re_vision.pdf

Bunde, Tobias, Sophie Eisentraut, Natalie Knapp, Randolph Carr, Julia Hammelehle, Isabell Kump, Luca Mieke, and Amadée Mudie-Mantz. 2022. *Turning the Tide Unlearning Helplessness. Munich Security Report 2022*. Munich: Munich Security Conference. Accessed ianuarie 10, 2023.

https://securityconference.org/assets/02_Dokumente/01_Publicationen/MunichSecurityReport_2022_TurningTheTide.pdf

Cambridge University Press. 2023. "Permacrisis." *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*. Edited by Cambridge University Press. Accessed ianuarie 15, 2023.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/permacrisis>

EUAA, IOM și OECD. 2022. *Forced displacement from and within Ukraine: Profiles, experiences, and aspirations of affected populations*. EUAA. Accessed martie 17, 2023.

https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2022-11/2022_11_09_Forced_Displacement_Ukraine_Joint_Report_EUAA_IOM_OECD_0.pdf

European Commission. 2022b. *Flash Eurobarometer 506. EU's response to the war in Ukraine. Report*. European Commission. Accessed februarie 6, 2023.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2784

European Commission. 2016. "Standard Eurobarometer 85. Spring 2016. Public Opinion in the European Union." Accessed martie 17, 2023.

<https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=60316>

European Commission. 2022a. "Standard Eurobarometer 96. Winter 2021-2022. Public Opinion in the European Union." Accessed martie 17, 2023.

<https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=82062>

European Parliament. 2022. *Eurobarometer 97.3. Results Annexes*. European Parliament. Accessed februarie 7, 2023.

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/browse/all>

European Parliament. 2022. "Eurobarometer. Data Annex. EB 98.1." Accessed martie 15, 2023.

<https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=85325>

Fiala, Otto C. 2022. "Resilience and Resistance in Ukraine." *Small Wars Journal*. December 31. Accessed februarie 11, 2023.

<https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/resilience-and-resistance-ukraine>

FRONTEX. 2023. "Detections of illegal border-crossings statistics." Accessed februarie 15, 2023.

https://frontex.europa.eu/assets/Migratory_routes/2023/Detections_of_IBC_2023_02_03.xlsx

Harper Collins Publishers. 2023. "Permacrisis." *Collins English Dictionary*. Accessed ianuarie 15, 2023.

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/permacrisis>

ICRC. 2023. *Refugees and displaced people in Syria*. February 15.

Accessed februarie 15, 2023. <https://www.icrc.org/en/where-we-work/middle-east/syria/syrian-refugees>

International Criminal Court. 2023. *Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova*. February 17. Accessed februarie 18, 2023.

<https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>

- International Rescue Committee. 2023. *Ukraine war: What are the impacts on the world today?* February 20. Accessed martie 15, 2023. <https://www.rescue.org/article/ukraine-war-what-are-impacts-world-today>
- Khoshnood, Kaveh, Caitlin N. Howarth, Nathaniel A. Raymond, and et al. 2023. "Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children." Humanitarian Research Lab, Yale School of Public Health, New Haven. Accessed februarie 15, 2023. <https://hub.conflictobservatory.org/portal/sharing/rest/content/items/97f919ccfe524d31a241b53ca44076b8/data>
- Lapshyna, Iryna. 2022. "Ukraine – Emigration and Displacement in Past and Present ." *Bundeszentrale fur politische Bildung*. July 8. Accessed februarie 10, 2023. <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-country-profiles/510002/ukraine-emigration-and-displacement-in-past-and-present/>
- McAuliffe, Marie, and Anna Triandafyllidou. 2022. *World Migration Report 2022*. IOM. Accessed Februarie 28, 2022. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>
- Ministerul Afacerilor Interne. 2023. *Comunicat de presă*. ianuarie 30. Accessed martie 20, 2023. <https://www.mai.gov.ro/comunicat-de-presa-650/>
- Morin , Edgar, and Anne Brigitte Kern. 1999. *Homeland Earth: A Manifesto for the New Millennium*. New Jersey: Hampton Press, Inc.
- NATO. 2022. *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the Extraordinary meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs*. Brussels, March 04. Accessed martie 15, 2023. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192739.htm?selectedLocale=en
- O'Hanlon, Michael E., Constanze Stelzenmüller, and David Wessel. 2023. *Ukraine Index*. February 2023. Accessed martie 10, 2023.

https://www.brookings.edu/interactives/ukraine-index/?gclid=EAIaIQobChMIk96Py5iS_gIVGOd3Ch1IhwIUEAAYASAAEgIrHPD_BwE&tab=economics

OHCHR. 2023. "Humanitarian crisis." *Taxonomy*. Accessed ianuarie 15, 2023. <https://www.ohchr.org/en/taxonomy/term/878>

OHCHR. 2022. *Ukraine: civilian casualty update 19 December 2022*. December 19. Accessed martie 20, 2023. <https://www.ohchr.org/en/news/2022/12/ukraine-civilian-casualty-update-19-december-2022>

Politiia de Frontieră Română. 2023. *Traficul la frontieră în data de 29 ianuarie 2023*. ianuarie 30. Accessed martie 15, 2023. <https://www.politiadefrontiera.ro/ro/main/i-traficul-la-frontiera-in-data-de-29-ianuarie-2023-32252.html>

Rating Lab. 2023. *Comprehensive Research: How the war changed me and the country. Summary of the year*. Rating Group. Accessed martie 12, 2023. <https://www.slideshare.net/Ratinggroup/comprehensive-research-how-the-war-changed-me-and-the-country-summary-of-the-year>

The Syrian Network for Human Rights. 2022. "Seventh Annual SNHR Report on Russian Forces' Violations since the Beginning of Russia's Military Intervention in Syria on September 30, 2015." Accessed februarie 10, 2023. <https://snhr.org/wp-content/uploads/2022/09/R220916E.pdf>

Torkington, Simon. 2022. "Ukraine's economy will shrink by almost half this year, says World Bank." *World Economic Forum*. April 22. Accessed martie 15, 2023. https://www.weforum.org/agenda/2022/04/ukraine-economy-decline-war/?DAG=3&gclid=EAIaIQobChMItoaKv_WP_gIVDeR3Ch1Eaw2yEAAYAiAAEgJMLvD_BwE

Tréguer, Pascal . 2022. ""Permacrisis": Meaning and Origin." *Word Histories*. November 18. Accessed ianuarie 10, 2023. <https://wordhistories.net/2022/11/18/permacrisis/>

- Ukrainian Security and Cooperation Center. 2021. "Draft law №5557 on the fundamentals of national resistance presented in Kyiv." *Ukrainian Security and Cooperation Center*. June 16. Accessed februarie 15, 2023. <https://uscc.org.ua/en/draft-law-5557-on-the-fundamentals-of-national-resistance-presented-in-kyiv/>
- UNDP. 2022. *2022 Special Report on Human Security. New threats to human security in the Anthropocene. Demanding greater solidarity*. UNDP. Accessed ianuarie 10, 2023. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/srhs2022pdf.pdf>
- UNDP. 2023. *Human Development Insights*. Edited by UNDP. Accessed martie 22, 2023. <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>
- UNHCR. 2023. *Operational Data Portal. Ukraine Refugee Situation*. January 31. Accessed februarie 20, 2023. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- UNHCR. 2022b. "Ukraine Situation Flash Update #1." Accessed ianuarie 20, 2023. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/91208>
- UNHCR. 2022a. *Ukraine Situation Flash Update #37*. UNHCR. Accessed decembrie 17, 2022. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/97648>
- UNHCR. 2023c. "Ukraine Situation Flash Update #40." Accessed februarie 12, 2023. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/98705>
- Uniunea Europeană. 2022. *Ghid de redactare interinstituțional*. Edited by Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene. aprilie 19. Accessed martie 20, 2023. <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/01ed788a-d266-11ec-a95f-01aa75ed71a1>
- WHO. 2023. *Surveillance System for Attacks on Health Care (SSA)*. Accessed februarie 15, 2023. <https://extranet.who.int/ssa/Index.aspx>
- . 2022a. *Ukraine's humanitarian crisis 2014-2022*. Accessed martie 10, 2023.

<https://www.who.int/europe/emergencies/situations/ukraine-s-humanitarian-crisis-2014-2022>

—. 2022b. *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. Martie 2. Accessed Martie 2, 2022. <https://covid19.who.int/table>

World Economic Forum. 2023. *Global Risks Report 2023*. Geneva: World Economic Forum. Accessed ianuarie 25, 2023. <https://www.weforum.org/reports/globalrisks-report-2023/>

Zamfir, Cătălin. 1998. "Criză." In *Dicționar de sociologie*, by Cătălin Zamfir and Lazăr (coord.) Vlăsceanu, 144. București: Editura Babel.